

ודאי איז לפרש על המקרא וכדאי שם ת"ר ושננהם
שיכו ד"ת מחודדים צפין שאם ישאל לך אדם דבר אל
תגמגם ותאמר לו אלא אמור לו מיד שנא' אמור להכמה
אחותי את וזה לא שייך במקרא כלל. וגם כנוי חכמה לא

קאי במקרא כדאי צ"מ דל"ג
אי רבו שלמדו חכמה ולא שלמדו
מקרא, וא"כ קשה על דברי
רבינו שהביא נענון מלות
האז קרא דושננהם לבניך,
אבל לפי מה שכתבנו לעיל
שאלתא י"ט אות ז' ולכלן
אות י' דרבינו ס"ל כהרמ"ה
דכחם ודאי האז חייב ללמד
הכל, שפיר מפרש ושננהם
לבניך כמשמעו גם כן דקאי
על בניס ממס, ואף על גב
שביארנו דעת רבינו שם ושם
דגמרא ותלמוד ודאי אין
כחיוצ על האז, מכל מקום
בכלל ושננהם לבניך נכללו
הלכות קצוות וכרי מבואר
נגמרא דקידושין כ"ל אל
תגמגם ותאמר לו כרי

דבהלכות קצוות מיירי וזכו הנקרא חכמה ג"כ וכמו
שמוכרח ממשי"כ רבינו שא"י קל"א דרבו שלמדו חכמה
קאי גם על ר' יוסי שהאיר עיניו במשנה אחת וכדמפרש
ר"א כגון ר"ס דאסנרל לי זוכמא ליסתרון וכארכנו
בזה דכשמשות לשאלתא כ"ל ב' מאי דריש ולמדתם
אותם את בניכם אתם. צ"כ שם אי' ולמדתם אותם
ופי' רש"י האז עלמו מלוח ללמוד, וכתום' כתבו צ"כ
ולמדתם י"ס דלא גרסי ולמדתם אתם ודריש מדכתיב
ולמדתם משמע מעלמכם, וכבר פי' מהרש"א דכתום'
כבינו שהגמ' הביא מקרא דדברים כ' ולמדתם אותם
ושמרתם לעשותם דמכאי מקרא למדנו דקידושין שם
דמחייב איכו למיגמר נפשי' מש"ה כהנו דלא נלרכנו
לדיוק מאוהם אתם אלא מולמדתם משמע מעלמכם וזה
דלא כפרש"י שהבין דהגמ' הביא מקרא דולמדתם אותם
את בניכם, אבל בלשון רבינו מבואר הנוס' כפרש"י,
ומשום דס"ד דולמדתם דמשמע לאחרים אפי' אינו אב,
ובניכם היינו בניכם דעלמא ובינוי שהב"ד מלוויס ללמד
בניס דישאל הורכ, וזה דכתיב בניכם למעוטי בנותיכם
כדאי דקידושין שם, מש"ה נלרכיס לדיוק אותם אתם.
ובכ"י ליתא את בניכם. ג' התקינו שיחיו מלמדי תנומות
יושבין בירושלים כו'. נגמרא כרי איתא התקינו שיכו
מושיבין מלמדי תינוקות בירושלים כו' ועדין מי שיש לו
אב כרי מעלו ומלמדו מי שאין לו אב לא היה עולה
ולמד התקינו שיכו מושיבין בכל פלך ופלך ומכניסין
אותם כן ט"ז וכן י"ז ומי שהי' רבו כועס עליו
מצטט צו ויולא עד שצא יכושע צ"ג ותיקן שיכו
מושיבין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר
ועיר ומכניסין אותם כן ו' וכן ז' אמר לי רב לרב
שמואל בר שילת עד שיה לא תקבל מכאן ואילך קביל
ואספי לי כחורא. וכל זה אי' בכת"י אלא שנגמרא אי'

בחקים

ישראל והפך בו כותי אינו אסור אלא עד
שתהא התחלתו וגמרו ביד כותי ט' הילכך
האי ריפתא אי שגר כותי ואפה ישראל אי נמי
שגר ישראל ואפה כותי אי נמי שגר כותי
ואפה כותי וישראל מחתה בגחלים מותר :

פרשת ואתחנן

קמב שאילתא דמחייבין דבית ישראל
לאגמורי בניהון אוריית'
(א) דכתי' ושננהם לבניך ותקינו רבנן לאותיבי
מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר * דאמר רב
יהודה אמר רב זכור אותם האיש לטוב ויהושע
בן גמלא שמו שאלמלא הוא נשתכחה תורה
מישראל שבתחלה מי שיש לו אב מלמדו תורה
מי שאין לו אב אין מלמדו תורה מאי דריש
(ב) ולמדתם אותם את בניכם אתם ג' התקינו
שיחו

ישראל שכוני ע"ג גחלים ואי לא כפך זה לא היו צביל
ואתו כותי וכפך זה דאסור, וכשי"כ דעשה ישראל מדורכ
וכותי שפת קדרה, וכן הקשח כר"ן על הרמז"ן שמחמיר
בזה ומדמה פת לצביל צהווי דלא מכני א"כ אמאי
מכני שגר ישראל. אבל כענין דשאינו פת מהצביל צטבע
אפי' וצביל, דפת חוס התנור אופה ומשי"ה הני' צפסחים
ד' כ"ו תנור שכוסק צעלי ערלה חדש יוהן דשנה עלים
צתנור וכתנור מועיל לפת, וא"כ צמה שהסיק ישראל את
התנור פעולתו ניכרת ומועילה עד גמר אפי'ה, משא"כ
הצביל אינו מתצביל אלא צאש הגחלים, ומבואר בצרכות
ד' נ"ג אי' דאפי' דאש ראשון ג"כ איתא, מכ"מ ניתוסף
בכל רגע, ואי יסתלק האש של ישראל יתצביל צאש
המיתוסף ולא מכני מעשה ישראל, מש"ה צתצביל צענין
שיכו' הכחחו ע"ג גחלים צאופן שיהצביל מעלמו, אבל
צפת אפי' דהאפי'ה תחלתה וסופה ע"י כותי הסקת
תנור ש"י עולה עד סוף. וצאמח כר"ן צעלמו כ' הטעם
דשגירת התנור אינו מועיל אלא צפת, משום דשגירת
התנור מלאכה מיוחדת צו, ועי' ט"ז סי' קי"ג סק"ז,
וא"כ מאי מקשה על הרמז"ן דמחמיר צהווי שאחר
הסקה וצעי קרוב אפי' כמו צביל, ומיקל צהוונת גחלים
ואש צפת שהוא עיקר הסקה ומיוחדת צו ולי"ט,

(א) **דכתיב** ושננהם לבניך. נגמרא דקידושין דכ"ט
צ' ללמוד תורה מנלן דכתיב ולמדתם
אותם את בניכם, אבל מקרא זו ושננהם לבניך מפרש
בספרי על תלמידים שקרוין בניס וכמו שהביא רש"י צפי'
התורה וכהרמז"ס ריש כ' ת"ת פ"א כ"א ובהיא מקרא
זה וכחצ מפי השמועה למדו בניך אלו תלמידך
שבתלמידים קרוין בניס כו'. ולכאורכ ההכרח לומר כן
שהרי האז אינו מסוייב אלא ללמד צנו מקרא כדאיתא
דקידושין שם ד"ל למדו מקרא אין מלמדו משנה, ושננהם

בתקנה שני' שיכיו מושיצין בכל פלך ופלך וזכתי' אי' שיכו מלמדי תינוקות יושצין בכל פלך ופלך כמו שיש לפנינו. ויש צד נ"מ, דלפי נוסחת הגמרא כך הוא הענין, דמתחלה צירושלים היו יושצין מלמדי תינוקות

שבי' חזיבן מעלין אותם

לשם, וסחם תינוקות כבן ו' וכבן ז', וכיו למדין צירושלים עד שהגדילו וילאו לתלמוד וכלכות, וחשו ליהומים שאין מי להעלות אותם, ואפי' כשהגדילו לא היו עולין מעלמן לירושלים מפני דרך רחוקה, ההקינו שביכו מושיצין בכל פלך ופלך, וא"כ היו בתלמידים הולכים בעלמן אבל לא היו אפשר לתקן בכל פלך לתינוקות,

דכחך יעלו מעיר לפלך בעלמם בלא חז, וא"כ לא היו תקנה אלא לגדולים, ומש"ה לא חמר בתקנה שני' מלמדי תינוקות, שהיו לא תקנו אלא ישיבות לבחורים גדולים כבן ט"ז וי"ז, סזרו וראו שהיו מצטיינים ברצם מלד שלא היו מורגלים עמם מקטנותם, ולא היו חיות רבן עליהם, התקינו שיכיו מושיצין מלמדים בכל עיר, וא"כ יוכלו להעלות לבית הספר גם יתומים והם תינוקות והיינו שאמר כאן מלמדי תינוקות, והיינו בן ו' ובן ז'. ולפי זה אין הוכחה שבי' תקנה שלישית כדי שיכיו הרבה מלמדים אלא כדי שיכיו מלמדים גם לקטנים כדי שלא יבעטו בגדלותם, אבל אם יש מלמד לקטנים אין הוכחה דראוי לתקן עוד לרבוי מלמדים, וא"כ קשה הסוגי' דשם דמפרש הא דתנן ואינו יכול למחות בידו ולומר לו אינו יכול לישן כו' ולא מקול התינוקות דאחי לתינוקות של צ"ר ומתקנת יכושע צ"ג ואילך, ואכתי אמאי לא יכיו למדים צבתי מדרשות וכשיחקנו בעיר מלמד תינוקות יתקנו להם מקום, והשתא כשצא עוד מלמד תינוקות ולא מלא לו מקום אלא בחצר של בעה"ב היאך מוכחא מתקנת יכושע צ"ג דראוי שלא יוכלו שכניו החצר למחות. אבל נוס' רבינו מיושרת דגם בתקנה שני' היו מלמדי תינוקות, והיו אחרים מעלין תינוקות ממחא למחא הוא ספקל, וכיו ודאי מוכח מהא דא' רבא מתקנת יכושע צ"ג ואילך לא ממעינן ינוקא ממחא למחא, הא לפני התקנה היו עושין כן, וצא יכושע צ"ג ותקן להגדיל תורה ולהרבו מלמדי בכל עיר ועיר ועיקר התקנה הוא רבוי מלמדים, וממילא למדנו כל שיהרבו המלמדי יתה טוב, ומש"ה אי' למחות כדי שיכיו המלמדין מליון כמש"כ הנימוק'. ולפי זה לריך לפרש הא דא' בגמ' וזכתי' בתקנה שני' ומכניסין אותם כבן ט"ז וי"ז כו', ובתקנה שלישית ומכניסין אותם כבן ו' וכבן ז', שהיא תקנה אחרת שעוד תקן, שעד ימיו של יכושע צ"ג אע"ג שבי' מלמד תינוקות בכרך, וממילא מעלין את התינוקות לשם מכ"מ לא כל התינוקות יכולין להעלות והיו כמה נכנסין כבן ט"ז וי"ז מש"ה התקין יכושע מלמדי תינוקות בכל עיר כדי להרבות תלמידים, ומזה שפיר מוכח דיש להרבות מלמדים כל שאפשר. ומעתה אפשר ליישב גם

שיהו מלמדי תינוקות יושבים בירושלים מאי דרוש כי מציון תצא תורה וגו' ועדיין מי שיש לו אב מעלהו ומלמדו ומי שאין לו אב אין מעלהו ומלמדו התקינו שיהו מלמדי תינוקות יושבין בכל פלך ופלך עד שבא יהושע בן גמלא ותיקן שיהו מלמדי תינוקות יושבין בכל עיר ועיר * אמר רבא מתקנת יהושע בן גמלא ואילך לא ממעינן ינוקא ממחא למחא אלא מבי כנישתא לבי כנישתא ממעינן ואי פסיק נהרא לא ממעינן ד' ואי איכא גישרא שפיר דמי אבל גמלא לא דזימנין דנפיל * ואמר רבא מקרי

מלמדים וזהו שצא רבינו ללמדנו כאן, אבל רב דמשתעי עובדא דהוי לזכור את יכושע צ"ג לטוב פירש בשלימות לזכרו על שני תקנות גדולות היינו לכניס תינוקות. ורבוי מלמדים ותלמידים, עוד יש שנוי צין נוסח הגמרא ונוסח שלפני רבינו גם לפנינו גם זכתי' דרבינו הביא בתקנת יכושע צ"ג שיכא כל עיר ועיר וצגמרא מסיים

בתקנה שלישית שיכיו מושיצין מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר, וע"ע צרי"ף כנוס' בכל מדינה ומדינה בכל פלך ופלך, ויש שם טכיד וחסרון וכא"ל בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, וכן הוא לשון רמב"ם צ"ח פ"ג, ולכאורה הוא שפת יתר דבכל עיר ועיר ממילא כל מדינה ופלך בכלל, ולפי דברינו דצגמרא הביא רב תקנה שבי' לפני יכושע צ"ג לפני ציו ט"ז וי"ז היינו ישיבות גדולות לתלמוד וכשהתקין יכושע צ"ג מלמדי תינוקות בכל עיר, מכ"מ לא בטל הישבות הגדולות שבי' עד כה בכל פלך ופלך דודאי אי"א לתקן שיכיו בכל עיר ועיר מלמדים לתלמוד שילאו לחכמית הראוי כמו שאפשר בכל פלך ופלך [וכך הפי בסנהדרין דניו צ' שיכיו מושיצין צ"ד בכל פלך ופלך ובכל עיר ועיר, היינו צ"ד גדולים כמו סנהדרין של כ"ג וצ"ד קטנים של שלשה]. ומש"ה מסיים שהתקין שיכו בכל מדינה ומדינה ובכל פלך ופלך וכו', כל מקום לכערכה ביכולת להגדיל תורה לשמה, אבל רבינו לא משתעי אלא בתקנה אחת להרבות מלמדים כל האפשר, מש"ה לא כתב בתקנה שלישית אלא שיכיו מלמדי תינוקות בכל עיר ועיר. ד' ואי איכא גישרא ש"ד. צגמרא אי' ואי איכא תיתורא, ופרש"י גשר רחב וחצירו במנחות תיתורא דתפילין כו' וצאמת אינו מוכח כפרש"י ז"ל דבעינן גשר רחב אלא לאפוקי מגמלא דלא ממעינן, ואפשר לומר דחסרון דגמלא אינו משום שהוא קצר אלא משום שהוא מתענע לפעמים כדמוכח בסנהדרין ד"ז א' דמי לגודא דגמלא כו' ופרש"י בתחילה כשדורסין עליהם מהנענעות כו' וה"נ משום כך התנוקות מתפחדים ולבן נמוג כהלוכן על המים אפילו כשא' אוחזן ושומרו שלא יפול, אבל כשהוא עשוי בחוזק שלא יתענע ממעינן אפילו כשאינו רחב כל כך, ותיתורא דתפילין אינו ראוי על הרוחב. או כמו לשון הרמב"ם שם היו שכי' צד"ל אין מוליכין את הקטן אלא אי"כ היו צנין צריא ע"ג סוכר צנין שאינו ראוי ליפול במהרה, וכ"כ הר"י מיי"ש והרמ"ה דגמלא של עינים חיישינן דילמא מתלעי או שטיף לבו נכרא ותיתורא של חזנים שהוא חזק ליכא למיחש לכי. הכי לא כתבו

שיכא

ראשון לציון

שם

שם : כ"מ קט.

שיבא רבא, וכינוי משום דמפרשי תיחורא דאי בגמרא
ובריי' וציריך ולא קאמר גשרא דמלוי צ"ס כרצב
יותר גבי גמלא פי מ"ק ד"ו ע"צ וכו' דליכא גשרא
וכו' דליכא גמלא ובכרצב מקומות משא"כ תיחורא, אלא
פי' תיחורא כו' שיבא
מיוסד בחזקתו כמו בתפילין, מקרי דרדקי שתלא ה' טבחא ואומנא לא
אכל רבינו כתב גישרא משמע צריכי התראה ומסלקינן להו בלא התראה דבר, וזה לא שייך אלא
שיבא רחב כגשר וכפרשי

ז"ל, וכו' דמסיים רבינו בגמלא זימנין דנפיל קאי על
התינוק ולא על הגשר, ומשום שהוא קלר יש לחוש
ובשיע יו"ד סי' רמ"ה סי' כתב אלא ח"כ ה' גשר
צנין צריא שא"ר ליפול מכרה, כלל בדבריו פרש"י שיכו
גשר ופי' כרמזים ז"ל שיבא צריא וחזק. ה' טבחא
ואומנא לא צריכי התראה. בגמרא אית' וספר מתא,
וכי' אי' צכת'י, וצפוסקים הסופר שטעב בשטרות,
אכל כרמ"ה הביא מימרא זו ופירש כל פרט כדרכו
ולא הביא ספר מתא ולא פירש, מסתמא לא היטה
לפניו הנוסחא הכי, ולכאורה אין נפקא מינה בשנוי
נוסחא, שהרי כלל כיוול רבא כל פסידא דלא דבר כו'
מיכו לפי מה שכתב הרב המגיד פי' מה' שכירות צבא
שכרמזים כתב הנוטע חילנות לבני המדיני שהפסיד וכן
טבח של בני העיר שנכל הכמות כו' עד שכן כמותרין
ועומדין עד שישתדלו במלאכתן הואיל והעמידו אותן רוב
הליבור עליהן. משמע דוקא בשל ליבור הכי הוא,
וכראצ"ד כתב ע"ז וכן גמי אס שתלא דיחיד עכ"ל.
וכרא"י ידועה מהא דרוניא שתלא דרבינא צ"מ
שם, וכתב הכ"מ שלמד כרמזים מהא דספר
מתא, וכו' מהא קאי אכולכו ומשום הכי יושב דרוניא
ג"כ שתלא דרבים הוי ואירע הדבר שהפסיד לרבינא,
ואם כן נ"מ בשנוי נוסחא זו דלפי נוס' רבינו
לפנינו וברמ"ה י"ל כבראצ"ד. אכל עיקר דברי הכ"מ
לא נראה, שהרי אומנא ג"כ בכלל מחלוקת זו,
ובשבת דקל"ז אי' כאי אומנא דלא מייך סכנתא היא
ומעצרינן ל', ולא פי' כש"ס אומנא דמתא. וחדע עוד
דברמ"ה דלא גרים וספר מתא מכ"מ פי' צו"ל מיקרי
דרדקי דשקיל אגרא מלבורא דאהרשיל צינוקי מסלקינן
ל' ומוקמינן אחריו דעדיף מיני, שתלא דאיתחיל צנטיעו
ואפסיד מני מרי ארעא למישם ל' שצחי ולסלוקי כי
היכי דלא לפסיד בעל הבית וטבחא דמזא דנביל חיותא
מחמת פשיטותיה ואומנא דמהיל ולא מהיך כדסזי ח"ג
דמזער ליה לינוקי ומסכן ליה מחמת דלא זרין צעידותיה
מסלקינן לכו צלא אחריותא ומוקמינן אחריותא כו' עכ"ל.
כרי דלא מדיוקא דספר מתא פירש כרמ"ה הכי. אלא
לפי זה יש להבין מנ"ל לברמ"ה צאמה דמייורי דשקיל
אגרא מלבורא וגם יש להבין כונה כרמ"ה שפי' צכולכו
שכיח של רבים זולת צבא דשתלא כי מני מרי ארעא כו',
כן הישוב פשוט דהא דרוניא שתלא דרבינא כדכריו לכך,
אכל ח"כ ק' האריך כיוול רבא בני מילי כדדדי ולא שוין
דדינס, וגם צמאי פליגי כרמ"ה וברמזים שכי' גם
בשתלא שנוטע חילנות לבני המדינה, אלא נראה דעיקר

שדרך הליבור למנות מקופת הליבור לכלל עניי העיר, אכל
שתלא לא מלוינו שיכו הליבור שוכרים שתלא, שהרי אין
ככל לריבים לזה, וע"כ מוזן מאליו שמייורי ציחיד ששכרו
לעצמו, וכן להיפך לא שייך ציחיד ששכר טבחא ואומנא,
שכל הליבור לאותו דבר לשטע שוכרו על אותו הליבור, ואם
קלקל לא ילך אליו שנית, ולא שייך זה הדין אלא אם
הליבור שכרו מקופת הליבור טבח ואומנא לשכר לכל מי
שנלך, משא"כ שתלא בעשירים שוכרים אותו שיבא שותל
לו פרדסו ובענין נמשך כמה שנים, וצבא קאמר רבא
דמני מרי ארעא לסלק בתוך הזמן, ובמקרי דרדקי צאמה
אפשר זה הדין גם ציחיד השוכר לאיזה זמן מסוים,
גם צליבור, ופירש כרמ"ה צליבור משום לשון הראשונים
מסלקינן כמש"כ, אכל הא מתיישב שפיר מאי דסתים
רבא וכיוול בני מילי צכודי, שדבר מוזן מאליו מה
ששייך ליחיד ולליבור וצדך כלל אין חילוק צדדי, וזכי דעת
כרמ"ה, אכל כרמזים שכי' גם בשתלא שנוטע חילנות
לבני המדינה, וודאי לא הבין כרמ"ה דפירש
לליבור דשקיל אגרא מלבורא דאי אפשר לאמר כן
בשתלא כמש"כ, וגם אם כן קשה הא דרוניא,
וישוב הכ"מ דוחק, דא"כ הכי מייצעי ליה רוניא
שתלא אפסיד לרבינא, אלא הכי פירושא מי שמסזיק
עצמו לשתלא לכל יחיד שנלך לדבר וזה נקרא
שתלא דמתא, שכל מי מצני העיר שנלך לאותו
דבר שוכרו. וכיוול צבא איתא במסכת שמחות פרק
כ' ה"ב נהום צעיר ואין שם אלא הוא כו' הכי
שכיח סופר או צלן לרבים וכגיע זמן כרגל עושב
צלינעם מפני כבוד העם. ופשיטא דאפילו לא ה"ב
מושכר לרבים אלא שכיח מוחזק צעיר לסופר ולצלן מיקרי
שהוא של רבים, ומשום שהוא מוחזק לרבים יש לצ"ד
להשיג עליו שלא יזיק לאחרים ואם הוא מפסיד לאיזה
יחיד צ"ד או הליבור מסלקינן אותו שלא ישמש עוד צעיר
באותו אומנות ואם ה"ב צמילתא דהדר אין אנו נזקקין
לדבר, שמי שירצה לגבות הפסדו יגבה צ"ד, ומי שימחול
אין אחריותו עליו, אכל צפסידא דלא דבר, ואם כן יבא
מזיק לרבים, ולא רבים יתכמו לדקדק אחריו ולהזכיר
לאחרים שלא ישתמשו בו מש"כ מוטל על צ"ד. וכיוצא
צדיגי חו"כ דאע"ג שכל ישראל צחזקת כשרות, מכ"מ
למכור לרבים לריך קבלה כדאי צירושלמי דמאי פ"ה
וכוצא צחוס' יומא ד"ט, ולברמזים ז"ל היינו דאיתא
צ"ג דף ל"ט אין לוקחין ימ"ה מח"ג צסוריא ע' צבגה
רמ"א יו"ד סי' קי"ט ס"א. ומזה הטעם אין איש נאמן
על שחיטת צו"ז צלי קבלה, ואע"ג שרוב מלוי ח"ש
מומחין

כח"ק ס"ז. זה ענות, אלא אפילו בפסידא דהדר הכי הוא, אלא דאז צ"ד מתרין תחלה, כדאי צב"ק ד' כיג ב', מתרין
במרייהו ג' פעמים, ועי' ביאורי הגר"א סי' ש"ו.

מומחין כן, אלא משום דלכיות שוחט לרציה שאני, ועי' בש"ך שם. ובזה תהייש קו' הכוס' כהוצות דכ"ד אי ד"כ כלי חדש שחקשו ללא מלינו שנחשדו ע"כ על החדש, ולמשיכ ניחא דודאי לאכול צניחו שרי שאינו חשוד ע"כ על החדש כמו על מעשרו

וטומא' אצל שוכה מוכר לרציה בכל צמזקת חשודי עד שיתחזקו להכשר ומטעם שכתבו שלא רציה יחכמו לדקדק אחריו ולעמוד על דבר שימלאו מקום לחשוד, וכ"כ לענין אומנו' לרציה אע"ג שלא שייך לצייד לדקדק אחריו אם הוא אומן יפה צמחלתו, דמי פתי יסור אליו כל עוד שלא יחקרו, וכוונתו

לו עבודה איכו דאפסיד אנפשיה, אצל אם כבר נתחזק לאומן ופסיד, יש להזדקק להעבירו שלא יבא אומן לרציה עוד כדי שלא יזיק לרציה משא"כ מי שאינו אומן מוחזק, אלא שצמקרה נשחקר לעשות אומנות השחילה לאיזה יחיד א"א להעבירו בלא התראה כדון, וא"כ מיושב בא דרוג"י דהיה מוחזק לאומן לרציה ובאותה שעה שכרו רבינא ונקרא שתלא דרבינא, ואפשר דלזכר כיון שה"מ דרבינא שתלא דרציה כיון שרי' אומן מוחזק לרציה, אלא שזדמן דאז היה רבינא שוכרו להיות אללו, וכן צמלמדות א"ל להיות מלמד דרציה דוקא אלא בל שבוזק למלמדות ופסע צינוקי מעבירין אותו שלא ישמש עוד באותו אומנות, ועי' מש"כ סי' נ"ב אות א' צס"ד דאפשר שהרמב"ם מודה להראש"ד צדין דה"כ נוטע ליחיד ממש ולא צעין התראה, אלא דא"כ צעין שיכא מוחזק לקלקל כמש"כ הראש"ד עלמו וע"ש.

ו) לא מרי צתרי מותבין ריש דוכנא כו'. צגמרא איחא ואי איכא ארבעין מוקמין ריש דוכנא וכ"כ צרי"ף. ובצת"י אי' ואי איכא ארבעין ולא מלי לתרין מותבין ריש דוכנא כו'. והנה צעיקר מימרא זו סך מיקרי דרדקי עשרין וחמש וכו' יש שתי שיטות, שיטת הרמב"ם ורמב"ן ושיטת דמא' ועד כ"ה מחויבין להעמיד מלמד, ומכ"ה ואילך עד מ' מותבין ריש דוכנא ומארבעין עד חמשין מותבין חרי, ושיטת הכוס' ורא"ש דעד כ"ה ינוקי א"ל להעמיד מלמד כלל, אלא מוליכין לעיר אחרת, ומכ"ה עד ארבעים מותבין מלמד אי' ומארבעים עד ג' מותבין ריש דוכנא, ומתחמשים ואילך שני מלמדי. ודעת רבינו לפי נוסחא דילן שלא נזכר ארבעים כלל יש לפרש צתרי אופני או כדעת הרמב"ם, ועד כ"ה מותבין מלמד, ומכ"ה ועד חמשין מותבין ריש דוכנא, וי"ל כהוס' ורא"ש, וכ"פ ואם יש כ"ה מותבין מלמד ומכ"ה ואילך מותבין ריש דוכנא, אצל אי"כ דין מלמד מלומס אינו מלי אלא כשי"כ כ"ה ינוקי צלמלום, וזה דוקא, אצל לפי נוסחת צכת"י מחצאר יוחר כשיטת הכוס' והרא"ש ויהיה כפי' מכ"ה ואילך מיקרי דרדקי אי' ואי חמשין תרי ואי איכא ארבעים ולא מלי לתרי היינו מארבעים עד חמשין ריש דוכנא, משא"כ לשיטת הרמב"ם בא מארבעים ולא מלי לתרין כחמשים דמי'. (ז) אי"כ האיך נמי כו'. פי' המלמד

כראשון גם עד שלא יזדקקו לסלקו, יהרשל ולא יבא גרים, משום דיושבו גם הוא מעלמו דלמחר יסלקוהו אפי' יבא גרים, משום שישתכח דעדיף מיניה, ולפי' רבינו תליא מחלוקת רבא ור"ד צבא דצ"ש ונ"כ לרצ פפא צינמות דק"ז דמפרש טעמא דצ"ש

דאין מילין צנשולין משום פירי דאי חמרת צמאן שמיט ואכל מינה סוף סוף למיפק קיימו. וזוהי צברת רבא, ונ"כ ס"ל אדרבא כיון דחמרת צמאן אשכוחי אשכח לכו, דאי לא עיילי לה קרובי ומפקא מיני, וכוונתו צברת ר"ד כש"כ דוכיז דעתיה כו' ורבא מפרש כהם צטעמא אחרנא ומש"כ כלכ כר"ד, גרים

דלר"פ צ"כ קיימי כותי, אי"כ ר"פ כר"ד ס"ל, ועי' אות י"ד, אצל צכת"י אי' ומסלקין נמי לדיד. משמע דקאי אשני ולא שייך דלר"פ כ"כ, וברמב"ם כ' גם לפירוש רבינו גם לפרש"י ז"ל. (ח) חד גביר כו'. צגמ' איחא חד דייק כו', וכתי אי' צרי"ף, ומשמעות דייק היינו דמדקדק על התלמידים שלא ישמשו כפרש"י וברמב"ם כ' שכירות פ"י גבי מקרי דרדקי דכו פסידא דלא הדר כ' שלמד צטעות, ודקדק כה"מ דדוקא שהמלמד עלמו טועה בדבר ואינו יודע צבון ובזה הוא דמסלקין ליה, אצל אם הוא יודע ואינו משגיח על התלמידים אם אומרים צטעות לא סלקין ליה, וכלח"מ ה' ח"ת פרק צ' נחקקה צז מנליה לברמב"ם זה וע"ש, אצל לנוסחת רבינו חד גמיר, וידוע פירושו שהוא עלמו למד היטיב כלשון הגמרא סוכה ד"ה כגון אנה דגמירנא, ולא גמיר היינו שהוא עלמו אינו למד היטיב וממילא מובן דוקא שאין צמח לדקדק על התלמידים שלא ישמשו ס"ל שצמח כיון דעל על, אצל אם הוא למד אלא שאינו מדקדק עם התלמידים אמרין שאפי' אינו מדקדק היום ידקדק למחר כשישמע טעות התלמידים, וכ"כ הנימוקי צס"ה כר"ן דהמלמד דלא גמיר עלמו גרע משאינו משגיח כראוי על התלמידים וע"פ מש"כ צאות ט"ו צס"ד. והנה פשוט דעובדא דיואצ עם רציה תלי' גם כן צשני פירושים אלו מדכזב ר"ד מכאן ראיה, ובצר כציאו הכוס' שני פירושים צבא דיואצ, וגם הקשו להפי' שרציה צעלמו טעם דאי"כ מאי רמיה הוא זה, וי"ל לשיטת רבינו וברמב"ם ז"ל דודאי הוי רמיה שנשא נפשו ללמוד עם תלמידים עוד הוא לא דקדק צעלמו כראוי, וה"כ מענין לא יחרוך רמיה לידו דאי צעירובין דנ"ד שאינו מדקדק על לימודו לזכור מה שלמד כבר ומשתדל להוסיף לפני זמנו וה"כ כ"ז רמ"י שצבא ללמוד לאחר"י והוא צעלמו עדין לא למד כראוי. וראוי לדעת שצפי' כת"י אי' חד גמיר פי' יש לו קצלה מרבותיו מה שהוא מלמד לתלמידים וחד גמיר פי' שאין לו קצלה אלא הוא מלמד מדעתו, דגמיר מותבין ללמד לתלמידים דשצמח דעל על פירוש כהוא דגרים אולי ילמד שצב לתלמידים וכיון שנקנס צצבש אינו יולא מהם לעולם עכ"ל. ופי' חדש הוא על גרים, וגם אינו מובן, שכרי פשיטא דמה שלמד מרצ עדיף ממה שלמד

ראשון לציון

אכא דאי' צגמ' דילמי אמי לאתרשולי מרש גאון כ"ז ורש"י פי' יתפאר כלבו שאין כמותו ויתרשל כו' ע"ש

שלמד מעלמו ומיט דרשא. ול"ל דכיון שכוה שקדן ויגע לעמוד על ד"ה מעלמו מוטיל לחינוקות להרגילן לשקידה, ויש צורך ויתרון ממי שלמד מרצ ולא נתנסה בשקידה לעלמו. ט) וקטליה. בגמרא איכא תרי לישני, איכא דאמרי קטלי, וא"ל לא קטליה.

וכנראה דשני לשונות אלו אינם מעיקר הגמרא, אלא בגאונים הראשונים נחלקו בנוי הש"ס אי מסיים בעל המאמר וקטלי אי לא קטלי, וכוזא שני הנוסחי בגמרא, ורבינו גרים וקטלי, ובי"ש פ' חלא לא גרים כלל בני לישני. ומידי דליתנה עלה נתתי אל לבי להבין כיחך אפשר דקטלי ובי כל הקס בארור כוכ נשאי למיקטלי ח"ו, ומי גרע מכמה ארורים דאיתא בארוריתא דמשכ נפ' תצא, ועיקר ארור אינו אלא מנודה או מותרס ע' סי' ק"ל אות ג', וכזה יש להקשות על הא שומר שאלו להרוג את יונתן בעצרו על הארור, ופזר עמד כרמזין ז"ל בקולט' משפט הכרס וצפי' התורה פ' צסקתי עכ"פ כל חרס אשר יחרס וגוי וכמילא דבר חדש ונפלא אשר מלך או סנהדרין שכתרימו את האדם אם יעשה כך וכך ועשה חייב מיתה ז"ל וכו"ט דעכן ויבונתן ואנשי יבש גלעד, וכמילא כרמזין ז"ל לומר דזכו במכון צפ' ככתוב כל חרס אשר יחרס מן האדם לא יפדו מות ימוה [ואחריו נהכונו לדעב זו גם כרש"א וכו"ט צמ"י מי נדרים ד"ז כמש"כ צמ"י הנ"ל אות כ' צמ"ד] ועדין לא נתיישב מעשה דיואז דודאי א"ל להמית צפועל עזר קללה דירמיי ארור עושה מלאכת כ' רמיה ויהר מארור דכתיב צתורה, וגם מעשה דעכן לא נתיישב אללי דכא לא החרים ולא חירר יבושע מי שיקח מן הכרס, אלא עשה נכסי יריחו חרס, ואסור ליכנות מהם כמו מע"ז ועכ"נ כי חרס הם, וכי חמור סתם חרס דיבושע מסתם חרס דרחמנא שאינו אלא אזכרה דלא ידבק צידך מאומה מן הכרס, אבל לא כ"י צזה חיוצ מיתא, וכו"ט לא אמר יבושע אלא ארור האיש אשר יקום וצנה את יריחו, ולא את מי שיכנה מן הכרס, ואפי' חרירה דשאלו שאמר ארור האיש אשר יאכל לחם עד הערב, עכ"מ לא מחוייב צזה הא דיבונתן, דאפי' יומא כרמזין ז"ל אינו אלא אי פירש המלך צעט הכרס דכאכול יחרס, וכו"ט מיתא לפי דברי כרמזין, אבל כרי לא אמר המלך אלא ארור האיש וגוי שאינו אלא כמשמעות ארור שצתורה דקאי צעונש שמים ולא יותר, וכו"ט צכלל ארור יש שלשה כוונות, נדוי וקללה וצבועה, ומנ"ל שכוון שאלו לחרס דילמא לקללה, אם לא שנאמר דשאלו פירש אה"כ כוונתו שכיחה לחרס. ותו קשה טוצא א"כ דיש נ"מ צין סנהדרין לסתם צ"ד שצטיר מנלן דכל צ"ד היו יכולין להפקיר נכסי דאינש דנ"ל מדכתי' צנחמיה וכל אשר לא יבא גוי יחרס כל רכושו וכו"ט וצול מקבל הגולה כדאי צמ"ק דף י"ו וכו"ט סנהדרין גדולה היו דאלימי טוצא.

גרים דגרים מותבינן דגמיר לא מותבינן דגרים מותבינן שבשחא ממילא נפקא ורב דימי מנהרדעא אמר דגמיר מותבינן דגרים לא מותבינן שבשחא דעל על דכתיב כי ששת חדשים ישב שם יואב וכל ישראל עד הכרית כל זכר באדום כי אתא א"ל דוד אמאי לא קטלת להו לנפבות א"ל דכתי' תמחה את זכר עמלק א"ל דוד אנן זכר קרינן אזל בעי לההוא דאקריה א"ל היכי אקריתן א"ל זכר שלף ספסירא למיקטליה א"ל כתיב ארור עושה מלאכת ה' רמיה א"ל שבקיה לההוא גברא דמסתייה דקאים בארור א"ל יואב כתיב ארור מונע חרבו מדם ט) וקטליה:

ברם וצזה אין הכדון דומה לראיה דככתוב לא יומתו אבות וגו' ע"כ לא כולאו חז"ל מכפשת אלא משום שכוה מיותר כדאי צסנכד' דכ"ה, משו"ה בעלו דרשא אחרת ג"כ, ומ"מ אין מקרא יולא מידי פשוטו, אבל ככה אי כרמזין ז"ל מי ככריח לחז"ל לכו"ט מן הפשט אחרי שגם הוא חידוש גדול, ופלא דלא אישחמיט צתלמוד למיחש צייו מיתא זו. וצמחילכ מעולס גדולה כרמזין ז"ל נראה דאין צ"ד כגדול שצירושלים היו יכולין על כל ישראל יותר מצ"ד שצטיר על אנשי עירס, ומעשה דעכן הוא מחמת שכי' שעת מלחמה וכיון שבעל צחרס גרס שישב כ' ממחני ישראל כי חרס צס ופוק חזי מאי דסליק צמ"י [ובל"ז לא ידעתי מה כרעש הא דבר כ' ה"ה אל יבושע וכו"ט כנלכד צחרס ישראל צאש אותו ואת כל אשר לו דמצואר דיעשו צו צעלמו דין מיתא], וכן ציבונתן אית' צתנחומא פ' וישב וכו"ט איתא צפרקי דר"א פ' ל"ח שראה שאלו שכו"ט פלשחים מחגצרים על ישראל וכו"ט שבעלו צחרס, וכו"ט לא עלה ע"ד שמה נעשה עצירה אחרת אלא משו' דאין גורס לסלק כשכינה תומ"י כמו צחרס, וצאמת אי נהנו מע"ז שכו"ט חרס שכתרימה חורה כ"י ג"כ חייב מיתה אז, וכל זה הוא מדין רודף וכו"ט דתנן צבוטכ פ' משום מלחמה, וכל המצקש לחזור כ"י כרשות צידו לקפח את שוקיו דרודף כ"י נכרג אפילו ה"ה צלא כוונס כדאי צסנכדרין דע"צ גבי קטן, וע"ע צ"ק דקי"ז ככו"ט מעיקרא רודף כו"ט, וכו"ט אין רודף גדול מזה שגורס שיכשלו כלל ישראל צמלחמכ, וכו"ט וכו"ט טעמא דיואז שלא נזכר כרצ צדבר כזה השיך למלחמת ישראל, וכל כוונע לסדרי מלחמה צכלל פ"ע הוא דמי יודע מה יולד יוס עש"כ כצביקש כרצ דליצבקי' דלוקמיי צארור, כמו אם כ"י מכשיל את כחלמיד צדבר איסור צעלמא שאינו חייב מיתא, לא ציית ל"י יואז מסיפוי' דכאי קרא ארור מונע חרבו מדס, כיון שאותו כענין כניע לסיוצ מיתא שכו"ט גורס מכשול לכלל ישראל. וזה ענין מה שאמרו ציר וציג ליבושע כל איש אשר ימרה את פיק ולא ישמע את

דנריך

דברך לכל אשר תלוננו יומה רק חזק ואמץ, ולכאורה אמאי כוא חייב מיתה? כרי לא הי' יכושע מלך אלא שופט. וחו מה זה ענין דבר מלוכה לז"ר וז"ג כא זה תלוי בדעת כל ישראל. אלא כ"ז הי' שייך לדבר המלחמה באשר כוא הי' המלציה את הכל למלחמה, ומכאן **ברם** צריך למימר אבי האב מי מחייב בבן מלחמה צעטו דומה למלך **בנו** ללמדו תורה אי לא מי אמרינן חמיד, וכיינו דאי' צנסכדרין בניכם אמר רחמנא בני בניכם לא אמר רחמנא סופיו דמכאן נ"ל דמורד או דילמא בניכם לאפוקי בנותיכם ת"ש צמלך צמיתה, ואלו הי' דאיתמר * עד היכן חייב ללמד את בנו תורה מי ממנה פיו באשר ישלחנו אמר רב יהודה אמר שמואל כגון זבולון בן ירף לצב יכושע ואין לך כושל לכלל ישראל צמלחמחם עם הכנענים יותר מזה וגמלא כוא רודף וחייב מיתה. וזכו שסיימו את דבריהם רק חזק ואמץ דמש"ה ימיתוכו רק כדי שיתחזק לצבו, וצשציל שכהם היו החלון למלחמה להם הי' נאה ומוכרח לומר כן. ועי' צנסכדרין ד' ס"ו א, מה לנשיא שכן מזוין על המראתו, ועי' פירש"י שהוא מקרא דיוכושע, כרי דלא משום מלך לצד אלא דגם צנשיא, אבל מה אעשה שהרמזים צבי' מלכים ד"ג כ"ה כתב דלכדי אמרו כל איש אשר ימנה את פיד יומה, משום שכיח מלך, ובי' יחיר עיני, ובאמת דברי הרמזים שם הי' אפשר לפרש קלת בא"א, אבל שם פ"א הי' כתב אין מעמידים מלך צתחילכ אלא עפ"י צ"ד של שצעים זקנים ופע"י נציה כיכושע שמינכו משכ רצונו וצ"ד, וזה פלא. וצ"ר פ' ל"ח אי' שיוכושע הי' מלכותו שאולה ע"ש. ומעשה דיצש גלעד שכשציעו מתחילכ מי שלא יצא למלחמה עם צנימין מות יומה, כרי זה כעיקר מלחמת פילגש בגבעה דמשיק ד"ת קשח לכאורה מי נתן לישראל רשות להרוג את שצט צנימין צשציל שבעיו פנים ולא רלו למסור את החוטאים צפילגש זו, וכבר נתקשה צזכ ג"כ הרמזין צפי' החורב פ' וילא ע"ש שכ' שזה צכלל היו מכין ועונשין שלא מכ"ד, או צאמת לא הי' המלחמה צדין. ויותר ראוי לומר דזה צרור דחקנה כלל ישראל צין עוצדי כוכבים צמלחמותיהם הי' כאשר הי' אגודתם על הארץ ציסוד חזק לעזור זא"ז, וכיון שחלק לצם של שצט אי' ללאת מן הכלל הי' קרוב הדבר שיתחזקו ידי עוצדי כוכבים ויפתחו שערי אי' ואין לך סכ"ג יותר מזה, וכיינו שאמר פנחס לשצטי ראובן וגד וצבי אל תמרודו ואותנו אל תמרודו וגו', דמרידה צכלל ישראל הי' חייב עונש מלד רודף כמו מרידה צבי' הגורם לסלק שכינה מכלל ישראל ומסכנים את הכל כמו שאמרו אלא עכן צן זרם מעל צחרם ועל כל עדת ישראל הי' קלף, וכשוו שני המרידות צעונש אי' ולכחמחיק יותר פ"י ואותנו אל תמרודו, יש להצין מה שאמרו צצצחים דק"א דלא נתכחן פנחס עד שטעה שלום צין השצטים, ולכאורה מה טעם כאן פנחס, בלא מתחלה לא נכנסו להגר הזה אלא צטעות שצסצורים היו שצ"ר וצ"ג חלק לצצם לעצוד ע"ג ואחרי שהודיעו וגשצטו שלא כן ואדרבא התקצרות יחפלו שלא יאמרו להם אין לכם חלק צעצודת הקצצנות צשילה, וא"כ אין למלחמה מקום כלל. אבל יש לדקדק לשון ככתוב שם דכתוב וישצ פנחס וגו' אל ארץ הכנעני

צסכנכת

רצון לציון קסא אינ

מישרא דשאלתא הכי [פירוש התחלת שאלתא כך היא] אמר ר"ל אין העולם מחקיים וכו' רבינא אמר

מחרימין אותה איתמר. כליל ומלת איתמר שייך לסיומא של רבינא. ומסיק בדרכא מיקרי דרדקי וכו'. כלומר דאיתא שאלתא מסיים בענין דרכא מיקרי דרדקי וכו', ואח"כ אמר ברם לריך למימר היכא דליכא תרי וכו' חיש דאמר רבא וכו' ורב

דימי מנהרדעא וכו' והלכתא כריד מנהרדעא ע"כ. ויל' הראשון סי' ח' אמר ר"ד מנהרדעא הלא מיקרי דרדקי דגרים ואיכא אחרינא דגרים עפי מיני' מסלקין ליה וכו' משום קנאת סופרים אמר

רבא ^{לפי תוספתא} הכי תרי מקרי דרדקי חד דייק וכו' דשכשתא ממילא נסקא רב

דימי מנהרדעא אמר מותבינן וכו' והלכתא כריד דכתרי' הוא ועוד

דמייתי גמרא סיעתא למילתיה ממילא דיואב עכ"ל. והנה נקטם

השני שכתב הראשון דלהכי נראה הלכתא כרב דימי משום דגמרא

מייתי סיעתא למילתיה, איכא למידק למה פסק כריד גבי אי איכא

אחרינא דגרים עפי ולא הביא הראשון נראה פלוגתא דרבא כלל

וחו"י נלדק קת' לפני דאיתא לפרינו צמרא ר"ד מנהרדעא אמר מותבינן דייק ולא גרים

וכו' דכתיב כי שח חדשים יבש שם יואב ואיכ' רב דימי הוא בעלמא מייתי כך סיעתא אכל לא סתמא דגמרא ואם כן

אין הוכחה דהלכתא כוותיה, רק ממי' הראשון בראשונה דריד הוא כתרי' נראה דהלכתא כוותיה, ואמנם הכך אלפס הביא פלוגתא

דרבא וריד ולא הכריע לענין הלכה. אכל הסור צור"ד סי' רמיה פסק לדינא בחרווייהו כריד וכתיב הכי ולא נתבאר דגרים הללו

בהרמב"ם ולא ידעתי למה ע"כ. וקת' יש לתמי' על הכי ששכח מה ששכתה ידו הגדולה בכסף משנה כ"כ מהי תי' דין ה' ו' שכתב שם

דלא נאה הרמב"ם להכריע משום דרבא הוא מראי' דתלמודא עפי וריד בר פלוגתא מייתי רבי' וכו' ע"ש, ומעתה נראה דנפלוגתא

השנייה פסק גאון להדיא כרב דימי משום דמייתי רבי' לזכרו מיואב [ולולא דמספיקא היא דמכת הראיה מיואב דמייתי רב דימי

שאין עליה תשובה, הדר ביה רבא לגבי רב דימי. וזוהי יסתלקי כל הקושי' שהקשו חוס' בפסחים ק"י, דיה שכתב דעל על וכו' וכן

מה שהקשו חו' בבי' ק"ט: דיה [וספר מתא ויהא בעשות וי"ל] ומקרי דרדקי פי' בקונט' משום דשכשתא כיון דעל על וכו' וליחא

דרבא גופא אית ליה כפי' לא יחפור דשכשתא ממילא נסקא וכו' ע"ש ויחנן לומר דרשי' ס"ל כמי' דרבא הדר ביה ומודה להכריע שהביא רב

דימי, ומוכח זה מכת רבא דפסחים הנ"ל והשתא מהאי טעמא פסק גאון גם הסור הלכתא כרב דימי מכת הראיה שהביא דעל כרחק רבא

הודה לו אחרי שמטו והדר ביה] אכן בפלוגתא ראשונה דלא מייתי רי"ד רבי' לזכרו י' לפסוק כרבא דהוא מרא' דתלמודא עפי והילכך

נוח לשמוע הא שכתב גאון ומסיק כדרבא מקרי דרדקי דאשכחא עדיף מייתי, כלומר דמסיק הלכתא כרבא.

דמ"ז אי' דרמי בר חמא לא אומין עלי' דרב מנשכ ב"ת שטעב צי' וכסבור שלא שימש ת"ח שכו' למוד גמרא כפרש"י

שם. כרי דבימי באמוראים לא הי' אפשר לעמוד על גמרא מבלי שמו' ה"ס, ולא תלי' בלמוד האב, אלא ודאי לא למד

זבולון בן דן גמרא וטכ"ד היא ונמשך אחר לשון המורגל בצרכות דכ"כ הזכיר כו' ולשונות צמטוב וגמרא כו' וכן ברבא. ועי' עוד להלן שא"י קנ"ה. וכנה רבינו הביא מימרא זו סתם משמע דחייב ללמוד כל אלה, וצמטוב מסיק דק מקרא חייב

וככי סתם כרי"ף. ומשמע דעת רבינו כהסור וש"ע סי' רמ"ה ס"ו דק צמכר פטור, אכל צמטוב או אפי' צמכר אס' יש לו חייב על ככל. ועי' מש"כ סי' י"ט אות ז' ולעיל אות א' ובהשמו' לסי' קל"א. (יא) אי נמי משרא דשאיילתא הבי.

לעיל שאלת' ו' איתא כהאי לישנא ומשרא דשאלתא הכי. ופירשו שם שכו' לשון המסדר שאלא נוס' אחרת בשאלתות וע"ש, אכל צמטובי אשר שם צפי' כת"י אית' ג"כ לשון זה, מוכח דלשון רבינו עלמא כוא שיש להתחיל בשאלתא הכי.

וככי נמלא עוד בכת"י צבי' ל"ז בזה"ל ומשרא פי' ורואים אנו להתחיל בשאלתא אחת ומשרא בשאלתות הכי וכו' מכלינן ציממא כו' וכל בענין עד סוף השאלתא שם, ומשמע נמי הכי. מיכו' בא שכתב שם צבי' ל"ז פי' ורואים אנו כו' היא

הכנה איתא חכם לפרש לשון רבינו. וע"ע מש"כ להלן אות י"ד. (יב) בהב"ל דידי ודידך דא. צמטוב ורי"ף אי' דידי ודידך מאי. ואינו מובן מכ' זו שאלה בא צפי' אמר ר"ל ככל חינוקות' של צ"ר. ולריך לפרש דמסתפק

דן י' שלימדו אבי אביו מקרא משנה הלכות ואגדות אלמא אבי אביו נמי מחייב מיתיבי

ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם בניכם ולא בני בניכם אם כן מה ת"ל והודעתם לבניך

ולבני בניך לומר לך כל המלמד את בנו תורה כאלו מלמד את בנו ובן בנו עד סוף כל הדורות

הוא דאמר כי האי תנא דתניא ולמדתם אותם את בניכם אין לי אלא בניכם בני בניכם מנין

ת"ל והודעתם לבניך ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם בניכם ולא בנותיכם קסא (יא) א"כ מישרא

דשאלת' הכי * אמר ריש לקיש אין העולם מתקיי' אלא בהבל פיהם של תינוקות של בית

רבנן א"ל רב פפא לאביי (יב) בהבל דידי ודידך לא אמר ליה אינו דומה הבל שיש בו חטא

להבל

כ"י יחיד מותר מן כלבד ואין שום חשש שיכא כוגע לכלל ישראל סי' שימות אלא יושב ושימם עד שירחמו עליו

ויתירו את חרמו וש' ורפא לו. ומכ' שהביא ברמב"ן שם מדרש תנחומא פי' ויש' דשצטוב הוא כחרס כו' ואנשי

יבש גלעד משלו צחרס ונחחייבו מיהא, נראה לפרש נחחייבו מיתא צידי שמים כמאמרס ז"ל כל מקום שנתנו

חכמים עיניכם או מיהא או עיני וצצביל עינכם צ"ש ילא דין כמר לדון אותם כרודפים כמש"כ אפי' אי לא

נחחייבו לזכ. מיכו' ברמב"ן שפיר דייק מלשון כהרצו כי השצטוב בגדולה היתב וגו' מות יומת, וע"ז

אמרו שכו' כחרס. ועדיין אפשר לומר דפי' מות יומת היינו צידי שמים, כמו וכזר בקרב יומת, וכמו וגם

בעליו יומת. ויורה י"ל דכ"פ דכיון דחרס כ"כ חמור דחייב מיתא צ"ש וכמה לא כשגיהו צוה כרי נתנו מקום

לחשדס דעל' ציניכם להצנר על ישראל ולצטל חרמס צע"כ ומש"כ נחחייבו מיהא כאמור. י' שלימדו אבי

אביו מקרא משנה הויא. צגמי' אי' מקרא משנה גמרא כו"א. וכ"כ בכת"י מקרא תלמוד כו"א וגו' רבינו לפנינו

נראה עיקר שכרי זבולן צ"ד לא הי' גברא רבא אלא תלמיד כפרש"י וכרי לא נזכר מפומי' שום מימרא, ואי

למד גמרא לא הי' חסר מאומה. ותו שכרי צצרכות דמ"ז אי' דרמי בר חמא לא אומין עלי' דרב מנשכ ב"ת שטעב צי' וכסבור שלא שימש ת"ח שכו' למוד גמרא כפרש"י

שם. כרי דבימי באמוראים לא הי' אפשר לעמוד על גמרא מבלי שמו' ה"ס, ולא תלי' בלמוד האב, אלא ודאי לא למד

זבולון בן דן גמרא וטכ"ד היא ונמשך אחר לשון המורגל בצרכות דכ"כ הזכיר כו' ולשונות צמטוב וגמרא כו' וכן ברבא. ועי' עוד להלן שא"י קנ"ה. וכנה רבינו הביא מימרא זו סתם משמע דחייב ללמוד כל אלה, וצמטוב מסיק דק מקרא חייב

וככי סתם כרי"ף. ומשמע דעת רבינו כהסור וש"ע סי' רמ"ה ס"ו דק צמכר פטור, אכל צמטוב או אפי' צמכר אס' יש לו חייב על ככל. ועי' מש"כ סי' י"ט אות ז' ולעיל אות א' ובהשמו' לסי' קל"א. (יא) אי נמי משרא דשאיילתא הבי.

לעיל שאלת' ו' איתא כהאי לישנא ומשרא דשאלתא הכי. ופירשו שם שכו' לשון המסדר שאלא נוס' אחרת בשאלתות וע"ש, אכל צמטובי אשר שם צפי' כת"י אית' ג"כ לשון זה, מוכח דלשון רבינו עלמא כוא שיש להתחיל בשאלתא הכי.

וככי נמלא עוד בכת"י צבי' ל"ז בזה"ל ומשרא פי' ורואים אנו להתחיל בשאלתא אחת ומשרא בשאלתות הכי וכו' מכלינן ציממא כו' וכל בענין עד סוף השאלתא שם, ומשמע נמי הכי. מיכו' בא שכתב שם צבי' ל"ז פי' ורואים אנו כו' היא

הכנה איתא חכם לפרש לשון רבינו. וע"ע מש"כ להלן אות י"ד. (יב) בהב"ל דידי ודידך דא. צמטוב ורי"ף אי' דידי ודידך מאי. ואינו מובן מכ' זו שאלה בא צפי' אמר ר"ל ככל חינוקות' של צ"ר. ולריך לפרש דמסתפק

דמ"ז אי' דרמי בר חמא לא אומין עלי' דרב מנשכ ב"ת שטעב צי' וכסבור שלא שימש ת"ח שכו' למוד גמרא כפרש"י שם. כרי דבימי באמוראים לא הי' אפשר לעמוד על גמרא מבלי שמו' ה"ס, ולא תלי' בלמוד האב, אלא ודאי לא למד

זבולון בן דן גמרא וטכ"ד היא ונמשך אחר לשון המורגל בצרכות דכ"כ הזכיר כו' ולשונות צמטוב וגמרא כו' וכן ברבא. ועי' עוד להלן שא"י קנ"ה. וכנה רבינו הביא מימרא זו סתם משמע דחייב ללמוד כל אלה, וצמטוב מסיק דק מקרא חייב

וככי סתם כרי"ף. ומשמע דעת רבינו כהסור וש"ע סי' רמ"ה ס"ו דק צמכר פטור, אכל צמטוב או אפי' צמכר אס' יש לו חייב על ככל. ועי' מש"כ סי' י"ט אות ז' ולעיל אות א' ובהשמו' לסי' קל"א. (יא) אי נמי משרא דשאיילתא הבי.

לעיל שאלת' ו' איתא כהאי לישנא ומשרא דשאלתא הכי. ופירשו שם שכו' לשון המסדר שאלא נוס' אחרת בשאלתות וע"ש, אכל צמטובי אשר שם צפי' כת"י אית' ג"כ לשון זה, מוכח דלשון רבינו עלמא כוא שיש להתחיל בשאלתא הכי.

וככי נמלא עוד בכת"י צבי' ל"ז בזה"ל ומשרא פי' ורואים אנו להתחיל בשאלתא אחת ומשרא בשאלתות הכי וכו' מכלינן ציממא כו' וכל בענין עד סוף השאלתא שם, ומשמע נמי הכי. מיכו' בא שכתב שם צבי' ל"ז פי' ורואים אנו כו' היא

הכנה איתא חכם לפרש לשון רבינו. וע"ע מש"כ להלן אות י"ד. (יב) בהב"ל דידי ודידך דא. צמטוב ורי"ף אי' דידי ודידך מאי. ואינו מובן מכ' זו שאלה בא צפי' אמר ר"ל ככל חינוקות' של צ"ר. ולריך לפרש דמסתפק

כיכ בטעמו של ר"ל אי משום שכתיווקות לומדים שלא לקינתור משא"כ שאר תלמידים שיש להם דעת ורלון לקנטר ולכתגאות, ולכתי שאל דידי ודידך שאנו למדים לשמח מאי וכשיצו ללא זכ הטעם אלא משום שאינו 'דומה ככל שיש צו חטא לככל שאין

צו חטא, אכל נוס' רצונו כמשמעו שנתקשש בטעמו ש"ד אמאי אינו חסוב ככל תורתנו שכיח לשמח וכשיצ לו שחול משו' שאינו דומה כו'. יג' רבינא אמר מחרימין אותה איתמר. קן כגיס כשי"ש ומשום דבגמ' אית' רבינא אמר מחרימין, וכיכ במשמע דרבינא חולק על ר"ל וכלכ ככתרנא, מש"כ כוסף רצונו דרבינא אמר שכיח איתמר משמיה דרשב"ל מחרימין וככי איתא דר"ף בזכ"ל ואמר לך מחרימין וא"כ יש לפסוק כהריוויכו וככי פסק כרמז"ס, אכל בכת"י אי' בזכ"ל רבינא אמר מחרימין ואיתמר מסיק דרשב"ל כו' וז"ל ואיתמר ומסיק והפירוש מצואר בסמוך. יד' ומסיק בדברא וכו'. פי' רצונו רשם דיש לכביא כל מימרי דרשב"ל כמו שחול מסודר עד דרשב"ל

מיקרי דרדקי כו' ואחר כך יש לכביא צרם לר"ך קודם לאידך מימרי דרשב"ל ורצ' דימי, באשר בלשון השאלה כסציר טעמייכו מה שאינו מצואר וכ"כ בלישנא דרשב"ל כאשר יבואר, ואס"כ הביא הפלוגתא וכלכ כר"ד, וקאי באי הלכתא על הני הרי פלוגתא דידכו, וככי פסק הרא"ש מעט דר"ד בחרה כוא, וכרמז"ס ילא י"ח במש"כ צה' שכירות פ"י כ"ז וכמלמד חינוקות שפסע בחינוקות ולא למד או למד בטעות כו' מסלקין אותו כו'. וכ"כ בלח"מ צה' ת"ח שם כ"ג דזכ הדון ביינו תרי מימרי דר"ד, ואע"ג שרמז"ס קצט הלכך זו צמימרא דרשב"ל שאמר מיקרי דרדקי שחלל כו' לא לריכא החראכ ומסלקין ל', ורשב"ל ס"ל דכתי תרי לא מסלקין, לק"מ דרשב"ל כי אמר דמיקרי דרדקי מסלקין לא קאי באמת כתי מילי שכי' כרמז"ס אלא שפסע צינוקי ותו לא מידי וכמש"כ כר"ף, ופי' שכלכ אותם יותר מן הלורך כמצואר צגיטין ד' ל"ו כחול מיקרי דרדקי דאדריס ר"א ע"ד רצום דכוי פסע צינוקי ואחרי' רבינא ללא משתכס דדייק כוותיכ, ולזכ כוון רצא אלא שרמז"ס כיסב מימרא זו גס על דלא גרים שפיר וכדרי"ד מנהרדעי, וככי כלכ פסוק ציו"ד סי' רמ"כ סי"ח. ועי' מש"כ לעיל אות ז' דלדעת רצונו יש עוד מקום להכריע כלכ כר"ד צדון כרשאון משום דר"פ קאי כוותי. טו' כיון דגרים בהדי מר ומר מביא נפקא.

להבל שאין בו חטא * ואמר ריש לקיש אין מבטלין תינוקות של בית רבן אפילו לבנין בית המקדש א"ל רשב"ל לר' יהודה נשיאה כך מקובלני מאבותי ואמרי לה מאבותיך כל עיר שאין בה מלמדי תינוקות * לסוף מחריבין אותה יג' רבינא אמר מחרימין אותה איתמר יד' ומסיק בדברא מקרי דרדקי דאישתכח דעדיף מיניה:

ברם צריך למימר היכא דאיכא תרי מקרי דרדקי חד גמיר וחד גרים הי מינייהו מותבינן דגרים מותבינן שבשתא טו' כיון דגרים בהדי מר ומר ממילא נפקא או דילמא דגמיר מותבינן שבשתא דאידיבך תקיפא עד דנפקא ת"ש * דאמר רבא הגי תרי מקרי דרדקי חד גמיר וחד גרים דגרים מותבינן שבשתא ממילא נפקא ורב דימי מנהרדעא אמר דגמיר מותבינן שבשתא דעל על והלכתא כרב דימי מנהרדעא:

קמג שאלתא דמחייבין דבית ישראל למיקרי קרית שמע שחרית וערבית דכתיב בשכבך ובקומך בשכבך זו זמן שכיבה היינו ק"ש דערבית א' ובקומך זו זמן קימה היינו ק"ש דשחרית וכל מאן דזהיר בק"ש שחרית וערבית כמאן דמקיים לא

כצר כתצתי אות סי' דנו' רצונו בגמרא חד גמיר ופי' ראשון לציון לא גמיר ביינו שאינו גמר בטלמו דגרע משאינו מדקדק לכשגיה על תלמידיו, וצ"כ דוקא פליג רב דימי. ולפי זכ דמיירי בלא גמר בטלמו כסציר רצונו טעמא דרשב"ל דכיון דגרים צכדי מר ומר,

פי' נכי דכאי רצ כל משך ^ס לימודו עמו יכי בטעות מכ"מ כיון דרך תלמידים ללמוד בתרי חלה מלמדים כדאי צע"ג דף י"ט כל הלומד חורב מרצ חסד אינו רואה סימן צרכה לעולם, וממילא כשישמע מרצו כשני שלא צשינש יעמוד גס כוא על כאמת, וצכא דוקא רצ דימי פליג כטעמי דרצונו שצשתא דאידיבך תקיפא עד דנפק, וכיינו דכרצ ללא גמיר דמשנש והני וכל משך לימודו כ"י בטעות מש"כ דצק כטעות ותקיף, משא"כ אי כרצ גמיר אלא ללא אשגס צינוקי, לא אידצק כטעות ציכ דצפטס אחרת כשיחזור על כשמועה לפניו כדאיתא בנדרים ד' ל"ז חינוקות לא קורין בהחילה שצת אכל שוין צראשון פי' חורב ראשונה, כרי דכרצ סוזר פס תלמידיו כמכ פעמים וא"א

שלא יעמוד על כאמת פעם אי' ומודר רצ דימי דשצשתא ממילא נפקא. וזכ לשון כרמז"ס צה' ת"ח שם כ"ז מוליכין את כקטן ממלמד למלמד אחר שחול מכיר ממנו צין צמקרא צין צדקדוק, וכ"פ דגמר טפי צין צמקרא ביינו לשון כפסוק כלורתו צין צדקדוק ביינו פירש כפסוק, ופי' מכיר ביינו גמיר כלשון ככתוב צעזרא ז' וכו' סופר מכיר בחרת כ' דמי שמשתנו סדורכ לו צלי שצוש ופקפוק לומד במכירות כרצב ממי שלמודו קוככ עליו ולריך לכתיישצ ולכעמיד כשצוש שצדעתו. כרי שלא כקפיד אלא על במכירות של טלמו וכר"ד וכפי' רצונו וכמש"כ כ"מ צה' שכירות דלא חיישינן כ"כ אלא שיכא כמלמד בטלמו גמיר צטוב.

א' ובקומך זו זמן קימה. לשון כמשנש צרכות ד"י צ' בשעכ שצ"א שוכצס וצשעכ שצ"א טומדים, ושינכ רצונו לשון משנתינו לפי פשוטו ליישצ קו' ככ"מ אמאי לא נימא כל כיום שצני ארס טומדים, כמו צכא דצשכנך כ"ז שצ"א שוכצס וכצר וישצ פכ"כ כמ"א סני"ס סק"ז דובקומך משמע שצ"א קמים ממטותיכס וכיינו עד ג' שעות, וזכ פשוט. ^{כח"ק} ובאמת כוצא ישוצ זכ צשי"ת אכלי הס כ"י י"ג, אלא שדסכ, אכל ודאי כוא עיקר, ולולי דמסתפינא מפירש"י שכתב בטעמא דר"ג דקאמר עד שיעלכ פכ"ש שחול כ"ז שניכ, כיייתי אומר דצאמת לכ"ע משמעות צשכנך צשעכ

שלא יעמוד על כאמת פעם אי' ומודר רצ דימי דשצשתא ממילא נפקא. וזכ לשון כרמז"ס צה' ת"ח שם כ"ז מוליכין את כקטן ממלמד למלמד אחר שחול מכיר ממנו צין צמקרא צין צדקדוק, וכ"פ דגמר טפי צין צמקרא ביינו לשון כפסוק כלורתו צין צדקדוק ביינו פירש כפסוק, ופי' מכיר ביינו גמיר כלשון ככתוב צעזרא ז' וכו' סופר מכיר בחרת כ' דמי שמשתנו סדורכ לו צלי שצוש ופקפוק לומד במכירות כרצב ממי שלמודו קוככ עליו ולריך לכתיישצ ולכעמיד כשצוש שצדעתו. כרי שלא כקפיד אלא על במכירות של טלמו וכר"ד וכפי' רצונו וכמש"כ כ"מ צה' שכירות דלא חיישינן כ"כ אלא שיכא כמלמד בטלמו גמיר צטוב.

א' ובקומך זו זמן קימה. לשון כמשנש צרכות ד"י צ' בשעכ שצ"א שוכצס וצשעכ שצ"א טומדים, ושינכ רצונו לשון משנתינו לפי פשוטו ליישצ קו' ככ"מ אמאי לא נימא כל כיום שצני ארס טומדים, כמו צכא דצשכנך כ"ז שצ"א שוכצס וכצר וישצ פכ"כ כמ"א סני"ס סק"ז דובקומך משמע שצ"א קמים ממטותיכס וכיינו עד ג' שעות, וזכ פשוט. ^{כח"ק} ובאמת כוצא ישוצ זכ צשי"ת אכלי הס כ"י י"ג, אלא שדסכ, אכל ודאי כוא עיקר, ולולי דמסתפינא מפירש"י שכתב בטעמא דר"ג דקאמר עד שיעלכ פכ"ש שחול כ"ז שניכ, כיייתי אומר דצאמת לכ"ע משמעות צשכנך צשעכ

בשעה שאתה כולך לשכונ, מדלל כתיב בשכיבתך, אלא בשכנך דמשמעו פעולה בשכיבה, וטעמא דר"ג משום דכולך אחר ת"ח שמדדים שוה מעניכס ואין להם זמן קבוע לישן כלל, כדאי צ"ח א"פ וצ"צ פ"א, וכל הלילה הוא זמן תחילת

השכיבה, וכמו שר' יחושע לא ימוש ספר התורה מפרש ובקומך ג' שעות

משום צני מלכיס, כן מפרש ר"ג בשכנך משום ת"ח, ולא משום דסבר כר' יחושע, אלא מפילי לת"ק דר"י אפשר דכאן מודכ לר"ג, שכרי עיקר הכרעה מיירי בת"ח, דכרו קאי ושננה לנניך שיכא ד"ח משננים צפיק, ולפי זה כפי ודאי כיו משמעות בשכנך בשעה שכת"ח כולך לשכנ יכ"י דעתו בד"ח, וה"כ לפי פירש השני דקאי על כל ישראל ומלות ק"ס, מכ"מ בשכנך שפיר משמע זמן שכיבה של ת"ח. איצט"ל להיפך קשה לשון המשנה אחאי לא חנן בשעה שצ"ח קמים כלשון הפסוק. ונראה לפי מה דאיתא במנחות דמ"ג צ' ורצון כאי וראיתם אותו מאי עזדי ליה מיבעי ליה לדתניא וראיתם וזכרתם ראש מלכ ז' שצליית וזכרתם מלכ אחרת ואיזה ז' ק"ס. א"כ לא נלכנו כאי ובקומך להתחלת הזמן אלא לסוף הזמן שיכא צגמר זמן הקומה של כל צ"ח וכו' עד ג' שעות. נמלא דלכ"י חנן בשעה שצ"ח עומדים וכ"פ עד שכולם עמדו ממטותיהם ואי חנא בשעה שצ"ח קמים כיה במשמע שצ"ח ללמד ולסמן תחלת הזמן שמתחילים לקום, דקומה תחילת עמידה, ולאפוקי לפני זמן קומה לכ"י חנא שצ"ח עומדים שהוא סוף הזמן, לאפוקי אחר שכבר עמדו שהוא אחר ג' שעות, ורצונו נקיט לשון הכהוב, משום דקיי"ל דכלכ כר"ש דדריש וראיתם וזכרתם דלילה לאו זמן ליצית וא"כ התחלת הזמן למדנו ג"כ מדכתיב ובקומך שהוא זמן קומה, כאשר יבואר. ויש צד י"מ לדינא ג"כ לענין ק"ס, דברמז"ס ז"ל פ"א מה' ק"ס נתן שני זמנים לק"ס של שחרית, היינו דמלכ לכתחילה כותיקין סמוך לנן הסמך, ובדיעבד ילא משעת עמוד השחר, ולא זכר כלל משיראח את חצירו רחוק ד' אמות שהוא המצואר במשנה פ"א דזרכות מאימתי זמן ק"ס ש"ש משיכיר צין תכלת ללנן, והיינו משום שפסק אצ"י לק"ס כותיקין. וזכר דעת הרמז"ס ורצו הפוסקים החולקים על הרמז"ס ז"ל כן כמה רבותינו צעלי החוס' ורמז"ן ושאר פוסקים ז"ל וס"ל דאצ"י לא אמר אלא למלכ מן המוצא ומן הדין משיראח את חצירו עד ג"ס, ולענין דיעבד פליגי החוס' ורמז"ן, דעת הרמז"ן וס"ל דיעבד ז"ל, דדיעבד או בשעת הדחק הוא משיעלה עמוד השחר, וזכר הסכמת צמלי הש"ס ס"י נ"ח, ודעת החוס' ד"ט צ' ד"כ לא דגס דיעבד לא ילא קודם שיראח א"ח כ"י כמש"כ כצ"י שס, וטעם מתלוקתן הוא, דדעת החוס' דטעם משנתינו משיכיר צין תכלת ללנן, הוא רק מדרשה דוראיתם וזכרתם ראש מלכ ז' וזכר מלכ התלויה זה וז' ק"ס כדאית' במנחות דמ"ג צ', ואפי' לר"ש דדריש וראיתם אותו פרט לכסות לילה וקיי"ל כוותי, מכ"מ דריש סמיכות זו ג"כ, והיינו דהקשו על פרש"י במשנה משיכיר צין תכלת ללנן למר לבוע תכלת מסוגיא דמנחות, דמוכח שס דתליא בחוט של תכלת, וס"ל דלכ"י מכאי

דרשכ נ"ל כאי זמנא, ונ"ל לפ"ז דהא דפליג ר"א ואמר צין תכלת לכרתי כטעם כמש"כ החוס' במנחות שס בשס כירי כדו שיכא ניכר צין הלצועיס, פי' אותו חוט של תכלת, וקרוצ לומר לפי זה דר"א ות"ק פליגי צפ"י בכנף מין כיף דר"א סבר דצטיון מין אותו לצט, וא"כ צטיון ר' שיכא ניכר צין הלצועיס, ות"ק סבר לנן ממע, וכבר נתלקו צד רש"י וחוס' שס דמ"א ע"ש, ואחר שכן דזמן ק"ס מדרשה הוא דנ"ל לא מכני אפי' דיעבד או שעת הדחק לקרוא לפני זמנו הקצוע. אבל ברמז"ן במלחמת כ' כהצ תרי טעמי צכאי זמנא, חדא דרשא דסמיכות וראיתם וזכרתם, ועוד כ' דקים לכו דרובא דאינשי לא קיימי עד שיראח את חצירו צרחוק ד"א שהוא משיכיר צין תכלת ללנן, וכ"כ החוס' יומא דל"ד צ' ד"ה אמר ומן הדין כיה להקדימה כאחרים דאז הוא זמן קומה כ"י. ומעתה י"ל דתלי במתלוקת ר"ש וחכמים, ראונו דלר"ש דס"ל וראיתם אותו פרט לכסות לילה לא דריש סמיכות זו, וטעם משיכיר צין תכלת ללנן היינו משום דקמו אינשי צכאי שעתא, ור"א ס"ל דקמו אינשי משיכיר צין תכלת לכרתי, ומשום דקיי"ל כר"ש פרש"י משיכיר צין תכלת למר לבוע תכלת. וכנוי להוסיף דלפרש"י להלן ע"כ משנתינו אחי כר"ש, דבמשנה מזכירין י"מ צלילות פרש"י פי' ליצית וא"כ דלילה לאו ז"ל מצואר דעיקר החקירה צ"מ כ"י משום דקיי"ל לילה לאו ז"ל כר"ש. כן כבר תמה ע"ז בגאון ש"א צו"ת, ופי' כמשמעו אי מלכ להזכיר י"מ, וכ"כ בשנות א"י להגר"א, אבל רש"י וכן צפ"י במשניות להרמז"ס ילאו מהפי' הפשוט, וכטעם נ"ל דמשמעות יום יש מקום שהוא ולא לילה, אבל יש יום דמשמעו מעל"ט, וכ"כ קי"ל צפ"י זכור את יום השבת, שהוא התחלת מעל"ט דשבת כדאי בפסחים דק"ו ולא במכילתא פי' יתרו דפי' על יום ממש ע"ש, וכ"כ שלכו מ' נדב דמקשה דילמא פי' כל ימי זבוב דוקא ולא לילה, כשיצ לו, עליך א"ק על נדב סמוך לנדבה, דייק וכשיצ עליך, פי' לפי דמקשה דימי אפשר לפרש ולא לילה, אבל לדידי' לק"מ דימי משמעו כל מעל"ט, וכדצריס עתיקים. א"כ אי לא כתיב כל ימי חייך, אלא צימי חייך ידענו דמלכ להזכיר י"מ פעם אחת צמעל"ט, אי צלילה אי ציום וא"כ לא ניחא למיתני מזכירין י"מ צלילות, אלא מזכירין צלילה ציום, מש"כ פירשו רבותינו דהמתלוקת כ"י צפרשה ליצית, כרי דמשנתינו אתי כר"ש, מש"כ פי' הא דצין תכלת ללנן אליבא דר"ש. וזכר דעת רש"י, אבל הרמז"ס פי' צין תכלת ללנן כפי' החוס', א"כ ס"ל דגס לר"ש משמעות וראיתם אותו וזכרתם כמו לרצון דקאי על זמן ק"ס, מכ"מ קיי"ל כאצ"י דכלכ כותיקין. ותו י"ל דרש"י לטעמיה במנחות דצטיון מין בכנף לבוע, וא"כ צמאי פליגי ר"א וחכמים, להכי פי' דס"ל כר"ש ופליגי בקומה דאינשי, ולרצון דר"ש הוא דס"ל שיכיר צין חוט של תכלת ללנן וא"כ דיש מין כנף לבוע מכ"מ כגו שיכא ראיח וזכיר צאיח חוט מין בכנף שיכא ולנן הוא קרוצ להכיר יותר מכל לבוע. הא מיכא דלר"ש דקיי"ל כותי שפיר יולא דיעבד או בשעת הדחק אפי' קודם שיראח א"ח משום דאיכא

דאיכא אינשי דקמו משיעלכ עכ"ש כמש"כ הרמזין ז"ל, וביינו שאמר ר"ש פעמים שאדם קורא ק"ש לאחר שיעלכ עכ"ש ופירשו קודם שיראכ א"ת, דר"ש לטעמיה דלא תלי זמן ק"ש אלא בזמן קימא, ומכאן מוכח דכלכ כר"ש דלילכ לאו ז"ל מדפסק

ריב"ל כר"ש זק"ש. כ"ז ר' יוחנן ב' משום רבי יהושע בן * יהוצדק פירשו שיטת הכוס' ורמזין ^ג אפילו קרא ק"ש שחרית וערבית קיים לא ז"ל. ופלא על כר"ש ^ה ימוש ספר התורה הזה מפיד וצריך לכוונה שפ"י המשנה שיכיר בין דעתיה בפסוק ראשון * דתניא שמע ישראל תכלת ללכך כהתוס', ומכ"מ ואלהינו ה' אחד ע"כ כוונת הלב דברי ר"מ כתב צבי ט' דלכוי יולא ואמר רבא הלכתא כר"מ ואסיר לרמזי מיד אחר עמוכ"ש משום בעייגיה ולאחויי באצבעתיה ולמיעסק דאיכא אינשי דקיימי כהאי

שעתא. ומה שייך לדעתיה טעם זה, ואין לומר דס"ל דמתניתין רבנן דר"ש, ואין קי"ל כר"ש וכשיטת הרמזים, שכרי הר"ש כתב דלכוי מודה שדין הוא משיכור בין תכלת ללכך כסתמא דמשנתיו. ^ה אכל הרמזים ס"ל בזה כהתוס' דפ"י משנתיו משיכור בין תכלת ללכך אינו אלא חוט של תכלת, וכמבואר צפ"י כמשניות להרמזים ז"ל, וז"ל טעם מחלוקתן של ר"א וחכמים להרמזים דס"ל כה"ל פרק ב' דנעיון מין אותו לבע, ע"כ פליגי בסברא דת"ק ס"ל דסגי בראיה וזכירה מאיזה מין כנף שהוא וביינו לבן, ור"א ס"ל דנעיון ראיה וזכירה בכל מינו הכנף וידוע דיותר הקשה להבחין הוא בין תכלת לכהני, ובין לחכמים דר"ש, ובזה ס"ל להרמזים דר"ש לית לי דרש ז' כלל, וגם לא סברא דרובא דאינשי לא קיימי עד שיראכ א"ת, וא"כ מטילא אזיל האי שיעורא, וזמן ק"ש משיעלכ עכ"ש עד ג"ש רק לכתחילה הלכך כוותיקין. זוכי דעת הרמזים זכר כי רבינו הגר"א ז"ל ס"י נ"ת סק"א דהכי משמע דעת הרי"ף ז"ל. נמלא בין לרמזים בין לרמזין יש נימא לדינא זק"ש, דלרמזים פשוט דלר"ש אין זמן זה כלל לק"ש, ולרמזין נ"מ דר"ש דס"ל דדיעבד ולא משעת עכ"ש לטעמיה דשיעור זה הוא מחמת דרוב צ"א קיימו כהאי שיעורא, ודיעבד סמכין על מיעוט כמש"כ, משא"כ לרבנן דתחלת זמן מבואר בקרא דרסיתם וזכרתם ופשיטא דאפ"י דדיעבד לא ילא לפני זה בזמן כמש"כ להתוס'. וכדמוכח בצרכות ד' ל', כשכים ללאת לדרך כו', וכשכגיע זמן ק"ש כו'. ^ה נמלא דרבינו זכוון שיהא לשון המשנה וכתב זמן קימא ללמד דתחלת הזמן גם כן מוצקומך נפקא לן, ונימא לדינא כמש"כ. ^ה והנה כמש"כ משמ"י דהרמזין משום דאיכא דקמו כהאי שעתא, דודאי א"ת ללמס כהאי בכל אינשי בעולם, הייתי מיישב בזה רומיא דסוגיא דגמ' ברכות ד' ד', דאי ורבנן כמאן ס"ל אי כר"א לימרו כר"א, ופירש"י דודאי כל שדעתו לישן כבר שכב וישן, ובד' ט' אי אי להיפך, דבני ר"ג שאלו לרי"ג רבנן פליגי עלוור, ופרש"י דמפרשי כר"א אלא כהא פליגי אדר"א, דר"א ס"ל זמן שכיב אינו אלא עד כהשמוכר הראשונה, ולרבנן עד חלות, וה"ל להיפך, וכבר עמד ע"ז בחי' רשבי"א יעיי"ש. ונראה דודאי לא פליגי בזה, אלא אפשר דחכמים מייירי דדיעבד או בשעת הדחק, ומשום דאיכא אינשי דמאחרין עד חלות, מעתה צסוגיין שלמדו כמשנכ ראי"א עד כהשמוכר

הראשונה, וחכ"א עד חלות, דמשמעו ודאי כמו ר"א ראשון לציון הוא לכתחילה כך לרבנן, ושפיר מקשה ורבנן כיכי ס"ל, אכל בני ר"ג שלא היה עוד לפניכם נוס' כמשנכ, ורק שצעו דחכמים פליגי על ר"ג, ואמרי עד חלות, ושפיר איסחפק לכו, אי גם שיעור

עד חלות אינו אלא דדיעבד יוחאי ומשום דאיכא דמאחרי, אכל יותר מחלות ודאי לא, או דילמא אפ"י לכתחילה משום ברכות י"י: דמפרשי ונשכנך כר"ג, ונקדמה בעמק לויקרא אות י' וישבתי כזה אכל צאופן אחר, דאיסחפק לכו דילמא בשפתיה

ר' יכושע הוא כחולק על ר"א דאזיל צהר מיעוט בני אדם, וכ"כ אזלין צהר בני ת"ח דמנדדי שיהא מעיניכם, כדאי' בכתובות צפ"י אפי"ן וצ"צ פ"א. אכל מש"כ כאן הוא בעיקר, דאי איהא דאזלי צהר ת"ח, מטילא זמנס כל הלילה, ובאמת קרוב לומר דטעמא דר"ג לא משום דמפרשי נשכנך בזמן שאחכ שוכב, אלא בזמן שמהחילין לשכב, ומשום דת"ח מנדדין שיהא כל הלילה, ואפי"ן דפליגי על ר' יכושע דס"ל זק"ש של שחרית דתלי בבני מלכים, מכ"מ אפשר שמודה דאזלין צהר בני ת"ח דמייירי כהאי פרשה ושנחם לביך, אלא טעם רבנן משום דאי"א ללמס תחלת שכיבא, ואיכא דמאחרי עד כהאי שעתא. ^ה ב' משום ר' יהושע בן יהוצדק. בגמרא איתא ר"ש בן יוחאי וכ"כ בכת"י, וכן הוא כה"ג כי ברכות פרק ב'. מיכו אפשר שכו"ר ר"ש בן יכודק דנמלא כ"פ דריי אמר משמו, וכן כה"ג כה"ך יו"ד רס"י רמ"ו, אכל ר' יכושע בן יכודק לא נמלא כה"ס, וע' שו"ת במדבר ס"ב סי' ר"א שכתובין להניח בספרי רבינו עפ"י שנמלא זה במאמר דהיקוני זוכר שני פעמים. וע' ברכי יוסף בשו"ת ברכי יוסף שם, ג' אפי' קרא ק"ש שחרית כו'. בגמרא מסיק עלה ודבר זה אסור לאומרו בפני ע"ה רבא אמר מלכ לאמרו בפני ע"ה, ורבינו לא כה"א סיומא דא, משום דסתם כרצא, ואמר שכיבא צספרו גלוי לכל כיינו כרצא. ובאשר שפיקר גדול הוא ראיה לגלות צכ דבר, כי באותה סוגי' אי אמר ר' אחי מדבריו של ר' יוסי נלמד אפ"י לא שנה אדם אלא פרק אי שחרית וע"א ערבית קיים מלות לא ימוש ס"ת כזה מפיק, ר"ל וסיפ"י דקרא וכניה צו יומם ולילה, ולר' יוסי פ"א ציוס וע"א צלילכ כיינו יומם ולילה כמו דסובר דתמיד דכתיב בלכ"פ אינו כל כיוס וכל הלילה, אלא סילק את כישנא שחרית ואת כהשנא ערבית סגי, כ"ג יומם ולילה פ"י מעט ציוס ומעט צלילכ, וכיינו דרי יוחנן דילן דאפ"י לא קרא אלא ק"ש כו', אכל במכילתא צשלא פ"י ויסע חני' ר' יכושע אי אפ"י לא שנה אלא שני פרקים שחרית ושני פרקים ערבית קיים לא ימוש וגו', ולריך טעם מ"ש שני פרקים. וראיתי במדרש תכלים פ"א ג"כ חני צ"ק אפ"י לא שנה אלא שני פרקים שחרית וערבית כו' א"ר ברכי אף אבות כהשמוכר קבעו את המשנה שכיו וישבים ציוס שכו"ר נטל מן הלילה וצלילי שכו"ר נטל מן כיוס. פ"י דס"ל לראשונים דיומם ולילה אינו אלא בכתסצרות יום ולילה וכן

ראשון לציון

יומא יט'

לפנינו דאמר רב יצחק בוי' וכו' [אמר החכם בכתביו]

שס

ז"ל שכרי כצ"ל טעמא דעראי להכא, וצ"ל שפיר כקשכ
רמזין צמלחמת כי פ"ש, חלל נראה להכסדר פסקו
של כצ"ל ואל כדעתי, ונימא דכמו דאסור להפסיק
בדבור בשעת ק"ש אע"ג דשעת שמדבר אינו קורא,
כ"ג אסור לרמוז צעיניו אע"ג
שלא יקרא אז וא"כ יכא
מכיון בשעת קריאה כראוי,
מכ"מ אסור משום עראי
כלומר דכפסקא צאלמט
ק"ש לדברים אחרים עושכ
אותכ עראי פסקי פסקי, וע"ז
נאמר כי יגעת כי ישראל
ר"ל כיגט ונוח צאלמט,
ומשום ככי כולך כש"ס
ודברת

להקשות על כל דרז מכא דרז שפואל כו' ולא מדבצי
כוונה, דע"ז י"ל דשעת דמחוי לא קרא ק"ש וכפסיק
צאלמט צרמזיח ולא דדיבור מש"כ הקשכ דגס זכ אסור
משום עראי, חלל כ"ז אינו חלל צמקום שריך כוונה
וא"כ פ"כ לריך להפסיק מלקרות בשעת רמזיח מש"כ
כוי עראי, ושיך פ"ז לשון כי יגעת כי ישראל, משא"כ
משא"כ צפרשכ שני דא"ל כוונה שרי לסוות צאלצטו
ולקרות יחד וא"כ לא כוי עראי כלל, וממילא לדין דלא
צעינן כוונה חלל צפסוק ראשון כ"ג דשרי לאסווי
צפרשכ ראשונה ולקרות כמו צמלאככ לסדרת כחוס'
וצעכ"מ, וכיינו דכצ"ל רציו סדרה דעראי דאסור אפי'
שיפסיק מלקרות בשעת רמזיח מכ"מ אסור משום עראי.
ויש מקום להכריע דעכ זו מסוגיא דצבלי וירוש' שכצ"ל
רמזין ז"ל שס, דצבלי שס מדמכ מלאככ לכוונה וצירוש'
שס מדמכ מלאככ לקריא צעין פ"ש צירי וצמלחמת
כ' כרי דכעד כוונה ומלאככ וקריאכ אחת כיה, וכיינו
כמש"כ דצעינה' חס אינו מפסיק אסור משום כוונה,
ואס מפסיק אסור משום עראי, ולא נשאר ליישצ לשיטכ
זו חלל מה שכקשכ כרמזין שס דלמאי חוקי כש"ס
ציומא צפרק ח' כא רב סדר כר"מ דלא צעינן כוונה
חלל צפסוק ראשון כדאי שס דף י"ג חמר ר' חילא
צרי דר"ש צר מרתא משמיכ דרז חמר שמע ישראל וגוי'
ונאנס צעינה' ילא. כרי דלא צעי כוונה חלל צפסוק
ראשון, ומכ"מ קאמר אליבז' דצפרשכ ראשונה כוי עראי.
איברא דעת צכ"ג מסכ' צרכות ספ"ג דרז קאי צק"ש
שעל מטהו וז"ל כדצעי מיגנא וחחמיל צק"ש וקרא
פסוקא קמא ונאנס צעינה' ילא י"ח, וע"ע צשלימי
בגבורים צשס ר"ח, וככי משמע לי מש"כ כרמזים
הלכות תפלה פ"ז כ"צ ואס אנסהו שויכ קורא אפי'
פסוק ח' או פסוקי רחמים ואח"כ יישן, ולא נמלא
מקור לדברים חלו חלל כמש"כ דכא דרז מייירי צק"ש
שעל מיטתו, ופסוקי דרמתי כוא כמו שכחכ ככסך
משנה מכא דאיתא צצרכות דף כ' חף תלמיד
חכס מיצעי ליכ למימר חד פסוקא דרמתי ולא
כפירש"י דמשמע משום שכחורכ משמרהו דא"כ
ריצ"ל צצצפות דף י"ד דקרי כרצכ חמאי כחמיר
צזכ על ע"מ, ואיזו מדת חסידות יש צזכ כיון שאינו
חלל לשמירכ חלל מפרש משום דת"ח אונסו שויכ
כדאיתא צ"צ דף י' ח' חלו ח"ס שמנדדים שויכ צעוכ"ז
כו', וצכצצות ד' ס"צ צכ"פ כן יתן לידיו שגא חלו

ת"ס

וכן מצואר צירי יומא פ"ח, ח"כ ניחא דעת ר"י דצעי
צ' הלכות שחרית וצ' הלכות ערבית, כיינו ח' סוף כיוס
ואסח תחילת כלילכ וכן להיפך, חלל תלמוד דידן
דלא צעי חלל פרק ח' חלמא דסצירא ליכ דלא
צעינן חיבור יוס ללילכ,
נמלא דמש"כ כמ"ח ס"י ח'
סקיח צשס כשליכ לסדר
יוס ולילכ, כיינו לחוש לדעת
כירי חלל גמרא דילן לא
צעי חבור, וע"ע מש"כ צפי'
כספרי פ' נשא צפוסקא דויכ'
ציוס כלות משכ וגו'.
ד) בעידנא דקא קרי ק"ש.
וכל כענין כוצא צשלימות

צהלכות גדולות שס ומסיים עלכ ודוקא צפרק ראשון
וכן כוא צסוגיא דיומא שס דמקשי על כא דרז מחוי
ציוכ צעידנא דקרי ק"ש וכאמר רבי ינחק כוי כקורא
ח"ש לאירמוז צעיניו כוי ומשני כא צפרק ראשון כא צפי' שני,
וגס כרי"ף פרק שני דצרכות כצ"ל כל כסוגי' לענין מלאככ
דשרי צפרק שני ואסור צפ"ר, ותימא על רציו שלא כצ"ל
כלל. ונראה דמזכ ראי' לדעת כרמזים ח' ק"ש פ"צ
כ"ח לענין רמזיח צעיניו שכחכ ג"כ סהס, וכבר עמדו ג"כ
על זכ, וכ' ככ"מ צשס כר"מ ז"ל דס"ל דודאי אסור
צפרק שני ג"כ, וז"ל דק ממש דרז לויך מליכ כוא
דמחוי, כא צל"ז אסור וכקושית כצעכ"מ דכמו דכתיב
צפ"ר ודברת צס שחעשכ קצט ולא חרפי, כ"ג צפרשכ
שני כח' לדבר צס חלל שכקילו ללויך מליכ כמו שכקילו צפרש'
שני לענין מלאככ דפוסקין צמלאככתן וקורין, משא"כ
צפרשכ ראשונה לדעת כרי"ף ורמזים ז"ל, וכטעם משום
שפרשכ שני עיקר כדרצן למש"כ חר"י שס, וע"ע
צמלחמת כ', ומכ"מ צמילי דרשות אסור אפי' צפרשכ שני.
זכו לדעת כרמזים, חלל לדעת רציו אפשר ליישצ
צריוס לפי מש"כ צס"י י"ג חות כ' דעת רציו וצכ"ג
דק"ש דרצן ומכ"ח יולא צאיזכ פרשכ שכיו ומכ"מ
לאחר שקצטו חז"ל ג' פרשיות כולס מכ"ח כמש"כ מילתא
צטעמא, וגס ציארתי שס דמכ"מ כדרשות שתייחדו צפי'
שמע מכ"ח כמכ חס יקראו פ' זו, ומעתכ ס"ל לרציו
כיון שקצטו חז"ל ג' פרשיות עס פ' שמע אסור לעשות
כולס עראי, שכבר נלטרפו לפ' שמע, ורז דמחלק צין
פ' שמע לאידך פרשיות ע"כ ס"ל דפ' שמע מכ"ח דוקא
ולא פרשכ אחרת ח"כ לא מכני מה שטרפו מדרצן דלכוי
לכו דין דפי שמע, ודעת צכ"ג דס"ל ג"כ ק"ש דרצן
ומכ"מ מחלק, ז"ל דס"ל דאע"ג דלאחר שקצטו נעשו
כולן מכ"ח, מכ"מ פרטי כדיוס שגדרשו על פרשכ
שמע, לא נכללו צזכ כפרשיות שעתכס, ומשום ככי
מוחר לעשותן עראי. עכ"פ דעת רציו נוטכ צזכ לדעת
כרמזים ז"ל. ויש לומר להיפך דס"ל לרציו כצעכ"מ
דלא אסור חלל צפסוק ראשון וכמו לענין כוונה ומש"כ
לא כולך לפרש משום דקאי על כא דסמ"ך ל"י לענין
כוונה, וכדעת רש"י ז"ל ציומא שס דכטעם משום כוונה,
ומיכו טעם כצעכ"מ שכי ככי משום דלא מזכ
צזכ כענין סדרה דעראי כלל, וכא דחני' ודברת
צס עשכ אותס קצט כוי קאי על ד"ח כמו ח' כא
דחני' צס יש לך רשות לדבר, זכו ח"א לכיון דעת רציו

ח"ח שמנודים שינה כו', ומש"כ חוטפתם שינה וכ"כ
 כדיוט אלא דכל אדם חסור לבא לידי מדה זו, משא"כ
 ח"ח החורב גורמת לו. כא מיהא דכרמז"ם מפרש כא
 דרב צק"ש שכל המטה אע"ג דהא דא"י הכס דר"נ
 אמר לדרי עזרי פסוקא קמא
 לערן כו' מיירי צק"ש ממא קסב*ודברת במ במ ולא בתפלה ה) אלא תפלה
 וכשהוא מדומדם, מכ"מ כא בלחש ד"א במ יש לך רשות לדבר ואין לך
 דרב שאמר ונאנס צשינה

ולא משמע ישן ממא ולא אמר כלל, וע"כ מיירי צק"ש
 שפ"מ [ולא כמו שנדחק הרא"ש בזה וכו' נאנס צשינה
 ר"ל שהוא מדומדם וא"י לקרות בכוננו מכאן ואילך]
 וכצ"ח כש"ס שם משום דקאמר דר"י הנשיא ס"ל
 דקבלת עמ"ש א"י אלא פסוק ראשון וכצ"ח דרב ס"ל
 ג"כ הכי, ומש"כ די צדק אם אונסו שינה ע"מ, אבל
 כוונה י"ל דנשי רב לכולה מש"כ אחר קרובה צבולה
 פרשה, אבל א"ן דקיי"ל דלא צעון כוונה אלא בפסוק
 ראשון כי"ן קרובה. נחזור לענין ד"ל דרבינו ס"ל כפסקא
 דרש"י ובעה"מ. וקאי על פסוק ראשון דמיירי צ"י, ופי'
 צעידנא דקרי ק"ש באמלע קריאתו אפי' שיפסיק מן
 הקריאה ולא יבא מבטל הכוונה חסור משום עראי, אבל
 יותר מסתבר דקאי צשיטת כרמז"ם ז"ל וקאי אק"ש
 כולל. ה) אלא תפלה בלחש. רש"י ציומא פי' צשמו של
 רבינו צז"ל שבתפלה בלחש שנא' וקולה לא ישמע.
 וכ"כ בסמ"ג ל"ח י"ג צשם רבינו צז"ל תורה
 בקול רם, אבל תפלה בלחש שנא' וקולה לא ישמע.

העמק

קסב ותניא ודברת במ בתפלה בלחש וכו'. ז"ל רש"י
 ציומא י"ט: במ יש לך להשמיע מה שאתה מוצא מפיך
 ולא בתפלה שהתפלה בלחש שנא' וקולה לא ישמע [שמואל א'] כך
 מנאמי בשאלתות דרב אחאי גאון עכ"ל. וחו' שם ד"ל במ כתבו צז"ל
 נראה לי במ שואל מפני היראה ומשיב מפני הכבוד ולא בתפלה דלמריקן
 [צרכי ל:] אפילו מלך שואל
 בשלומו לא ישיבנו וכו' ע"כ ציומא י"ט:
 פ"ג דיומא פי' צק"ש אמה
 פ"ג דיומא פי' צק"ש אמה

קורא בקול רם אבל לא בתפלה בקול אלא בלחש וכו' פ"ח במ ולא צחפ' שבק"ש
 אמה יכול להפסיק בין פרשה לפרשה ולהחזיר שלום לכל אדם דתנן
 בצרכי [דף י"ג]. בפרקים שואל מפני הכבוד ומשיב שלום לכל אדם.
 ירושלמי רב הונא בשם רבי יוסי ודברת במ מכאן שיש לך רשות
 לדבר, אבל בתפלה אי אמה יכול להפסיק להחזיר שלום דתנן אפילו
 המלך וכו' איכא דאמרי ולא בתפלה שלא יאריך בתפלה שחי' שעה
 היא לבעל תורה שהיא חיי העולם עכ"ל. וכתבתי בהפלאה שבערכין
 בס"ד הפי' הראשון שכתב עולה כפי' של רש"י בשם השאלות, והפי'
 אחר שכתב עולה כפי' החו' ציומא וכ"כ חו' עוד בצרכי י"ג. ד"ה
 ובאמלע וכו' וצירושלמי קאמר אפילו באמלע הפסוק רב הונא בשם
 רבי יוסי אמר ודברת במ מכאן שיש לך רשות לדבר במ והיינו נמי
 דלמריקן כפי' דיומא במ ולא בתפלה פי' שאין משיבין בה מפני
 הכבוד ע"כ. ואולם הפירוש של איכא דאמרי שלא יאריך בתפלה שחי'
 שעה היא וכו' [כדליתא שבת י' רבא חזייה לרב המנונא דקא מאריך
 בללותיה אמר מניחין חיי עולם ועוסקים בחיי שעה] חידש לן רבינו
 הערוך פי' חדש שלא הזכירו רש"י וחו'. ואולי שלא ראו להחליט ענין
 זה משום דמסיק בשבת שם והוא [כלומר רב המנונא] סבר זמן
 תפילה לחוד וזמן תורה לחוד. והנה בעור א"ח ס"י ק"א כתב דיש
 אומרים הא דאמר שלא ישמע קולו בתפילתו שצריכה שתהיה בלחש
 עד שלא תשמע אפילו לאזניו ומציאין ראיה מן החוספתא יכול יהא
 משמיע לאזניו כבר פירש בזה וקולה לא ישמע ומיהו בגמרא דידן
 אינו ממעט אלא השמעת קולו דמשמע ששמיע קולו לאחרים אבל
 לאזניו יכול להשמיע וכו' וכתב הכ"י זה לשון הרשב"א מכאן להתפלל
 שלא ישמיע קולו מסתברא שלא יאמר בקול רם וכו', אבל להשמיע
 לאזניו רש"י ומנהגו לכתחילה אלא שמתאפי' בהפך בחוספתא דמכילתין
 פרק ג' וכו' [וכתבתי בתנא תוספאה שחברתי על החוספתא צשינו
 הנוסחא דא"י לפנינו] ורבינו העור הסכים לדברי ירושלמי ומשמעות
 גמ' דידן ודחה מפניהם דברי התוס' וכ"כ בהג"מ וכן הלכה עכ"ל
 הכ"י. לא ולמד דלשון רש"י ציומא ע"פ השאלות במ יש לך
 להשמיע מה שאתה מוצא מפיך ולא בתפלה משמע קל דס"ל דבתפלה
 אפי' להשמיע לאזניו לא בסברת ה"ס אומרים שהביא העור. אבל רבינו
 הערוך ס"ל כרשב"א והעור והג"מ וצ"י להשמיע לאזניו בתפילה מנהג
 איכא והלך דייק וכתב פירוש צק"ש אמה קורא בקול רם אבל לא
 בתפלה בקול אלא בלחש וכו' דהיינו כהרשב"א שהעקתו לעיל שכתב
 מסתברא שלא יאמר בקול רם וכו', והוא יודע דז"ש הערוך צק"ש
 אמה קורא בקול רם, אין הכוונה שהוא הכנה אלא ר"ל שראוי בהכי
 לאפוקי בתפלה שחסור להרים קול כדקיי"ל בנפשי' ס"י ק"א פי'פ
 הש"ס בצרכי כ"ד: ע"ש ועי' טוש"ע ס"י ס"ב. וראיתי בדף האחרון
 של ה"ס של שלמה בחילוקי דיעים שבין בני ארץ ישראל ובין בני צבל
 סימן מ"ג צז"ל בני צבל אסורין שיתפלל י"ח אלא בלחש בני ארץ
 ישראל בקול גדול בשביל להרגיל את הצבור ע"כ. ומההכרח דבני
 ארץ ישראל לא דרשו ודברת במ ולא בתפלה, וכן נמי ר' יהודה, וכן
 ר"מ שם דאמר אחר כוונת הלכ הן הן הדברים בצרכי ט"ו. דס"ל
 דאפילו לכתחילה אין צריך להשמיע לאזניו גבי ק"ש איכ' כיון דאפילו צק"ש
 הוי בלחש ממא א"א שוב למדרש ולא בתפלה שהרי ודאי דלריך להניח
 בשפתיו איך דרך ודברת במ דרשו לאיך דרשות דליתא ציומא שם והביאם
 גאון ד"א במ יש לך רשות לדבר וכו' ד"א במ עשה קצת וכו'.

בם במ ולא בתפלה אלא בתפלה בלחש והנראה דרבינו כוון לפי' אחר [ובאמת
 בם רבני גרסת ולא הזכירו שמה דרבינו עלה] היינו שלא יתפלל לרכי עלמו וכדומה
 ויהי כוללו בתפלתו הסדורה ומעילא גם אותו הלוך יחיי' בלחש ככל התפלה,
 לתפלה בלחש אלא תפלת ש"ע ולא שאר תפלות וצקשות שצרכות ק"ש
 תפלה, עי' פסיקתא רבתי פרק א' תפלה לדוד שמע ה' נדק וגומר מפרש
 תפלה לדוד זה תפלה שאדם מתפלל בשעה שניעור

ראשון לציון

שניפור מִשְׁנֵחוּ צָרוּךְ מַחִיב מַחִים כִּי וּמַכֵּל מַקּוֹם לֹא מֵלִינוּ שִׁיכִיכ בִּלְחָשׁ אֵלֶּה שְׁמוּנָה עֶשְׂרֵה [ולפי סוגיא דסוטה דף ל"ב בטעם משום דצשמ"ע בדרך להתודות כמו שמתודין צסמיכת בקרבן ותפלת ש"ע צמקום קרבן קאל] וא"כ אחאי ההפלה חנה

את לרכיב בלחש אלה משום רשות לדבר בדברים שכיח כוללה לרכיב בהפלה חולין ד"א בם עשם בקצוע בלחש. וזכר פירשתי

מה שחמך עלי על חנה על שלא נשמע קולה וכיח קשה לי לכאורה וכי לא ידע עלי דכך הדיו דבלא ספק שהי' הדיו מקובל מכבד ורק חנה חסמכח אקראי, וז"ל משום שהתפללה אחרי אכלה ואחרי שחב ולא בגיע זמן מנחה קטנה שעת תפלת הלבדור ומש"כ התפללה ציחודות להכי חמך עלי דכסבור שאינה מתפללת שמי"ע אלא איזה צקשה מיוסדות, וא"כ למכ היא מארכה כ"כ, וכתיב כי אלהים צשמים וגו' על כן יכיו דצריך מעטים, וגם תמכ למכ אינה משמעה קול, וכשיצב כי מרוב שיחי וכעסי דצרחי עד הנה, פ"י שיחי הוא ש"ע הקצועה כמש"כ בחוס' צע"ג ד"ח, וכעסי, הוא לרתי, ובנחה בלרצ צשם כעם לרמוז שמשום הכי לא המתנה להתפלת הלבדור, הוא משום שבעטכ הרכב על פניוה וכליקה לכקדים תפלת כמנחה לשל לבדור, ומש"כ דצרחי עד הנה, וככי מפורש צמדרש וכוונא צי"ש על שירת חנה שהתפללה ש"ע. ובוה יוצן הא דא"י צע"ג ד' ח' צ' רא"ח שחל אדם לרכיו ואח"כ יתפלל שנאמר תפלה לעני כי יעטוף ואח"כ ולפני כ' ישפוך שיחו ר' יחושע אמר יתפלל ואח"כ ישאל לרכיו שנא' אשפוך לפניו שיחי ואח"כ לרתי לפניו אגיד, ור"א נמי הא כתיב אשפוך לפניו שיחי וגו' כ"ק קרא אימתי אשפוך לפניו שיחי צזמן שצרחי לפניו אגיד, ור' יחושע נמי הכתיב תפלה לעני וגו' כ"ק קרא אימתי תפלה לעני כי יעטוף צזמן שלפני כ' ישפוך שיחו. ואינו מוצן דא"כ שאין שום משמעות צכני קראי מאי אשמעינן כני קראי, אלא צחמת הא דדריש ר"א אימתי אשפוך לפניו שיחי צזמן שצרחי וגו' הוא לטעמיכ בצרכות פ' א"פ רא"ח כפוש תפלתו קבע אין תפלתו תמונוים ומפרש צגמרי כל שאין יכול לחדש דצר בתפלתו, וכיינו דקאמר אשפוך לפניו שיחי צזמן שצרחי לפניו אגיד, צזמן שיש לפני איזה חידוש מכ להתפלל על הרכי, ור"י מפרש ג"כ חידוש דיו, אימתי תפלה לעני כי יעטוף צזמן שלפני כ' ישפוך שיחו, פירוש שלא יתפלל על עניו ולערו כי אס צזמן שמתפלל תפלתו בקצועה. ועוד אי שם צע"ג מכדי קראי לא כמר דייקי ולא כמר דייקי צמאי קא מיפלגי, כדדריש ר"ש לעולם יסדר אדם שצחו של מקום ואח"כ יתפלל שנאמר כ' אלהים אתה החלות להראות וגו', ר' יחושע סבר ילפינן ממשכ, ור"א סבר שאני משה דרצ גוצריכ. ולכאורה ק' הא בהתפלה על עון כעגל כתיב ויסל משה את פני כ' אלהיו ויאמר למכ כ' וגו' ולא בקדים שצח, ובשלמא לר"א יחא, דצחאוס שעה כתיב לך רד וא"י צמ"ר פ' חשא לך רד מגדולתך, ומש"כ התפלל כשאמר כל אדם, אצל לר' יחושע קשה, וכן קשה מהתפלת אצרכס צמעשכ סדום שכתל תפלתו כאף חספה וגו' ולא בקדים שצח. וכ"כ אליכו צכר ככרמל כחל כ' אלהי

אצרכס יחחק וישראל כיום יודע וגו', אצל למש"כ ניסח, וכמתפלל לרח עלמו צחוך ש"ע הקצוע א"ל לשצח, שכרי שלש ראשונות כן שצח מתחלתו וכיינו שפרש"י ד"ב יסדר כ' שלש צרכות ראשונות כ', ולכאורה חמוה וכי ר"א ור"י פליגי צנוסם אחרים מאי היא שיחת שמי"ע, כרי לכ"ע שלש קבע ואל תעשם עראי ראשונות כן שצח וכן תיקנו וצריך אנשי כנכ"ג וגם יש ע"ז

דרשכ צפ"ע צרכות דף ל"ח מדכתיב לשמוע אל הרכ ואל ההפלה רכז זו הפלה, הפלה זו צקשה, ולא פליגי ר"א ור"י אלא צצרכי עלמו הצא צמקרכ, א"כ מאי שייטא דג' ראשונות לכאן, אלא רש"י כ"ק דאס מצקשים לרח עלמן צחוך התפלה של ש"ע כרי בקדים שצח של ג' ראשונות וא"ל לומר עוד שצח, ומאמר שאסור לאדם להתפלל אלא צחוך ש"ע הקצוע כמש"כ ממילא כיינו שצח, וזה כיח כטעם של א"א שלא בקדים שצח, משום כשהתפלל על סדום כיח צחוך תפלת מנחה שהתפלל אז כדאיתא ציומא דף כ"ח צ' ללוחא דא"א מכי משכרי כותלי, ורצותינו למדו זכ מדכתיב וירא אליו כ' וגו' וכו' יושב שחם האכל כחם כיום, למדו שהתגלות הכנינה כיחכ צשטכ שכין עלמו לתפלה, אלא שכפסיק אותו עסק המלאכים ואח"כ כתיב ואצרכס עודנו עומד לפני כ', ומתרגמינן טשמש צללו קדם כ', כרי שהתפלל כמו שכיח מכין עלמו לכך, וזכו לשון עודנו עומד וגו' עודנו צככנת התפלה ועככ כיח מהתפלל ממש, וכרי כתיב כחם כיום כיינו שש שעות על כיום ומזה למדו חז"ל דא"א התפלל מנחה צחלות, וצחוך התפלה כוסיק תפלה על סדום. וזכו דא"י צצ"ר פמ"ט ויגש אצרכס כגשכ למלחמה ולפיוס ולהפלה, וזה פלא איזו מלחמה כיחכ כאן, אצל כענין כדא"י שס צרככ וצירוי פרק תפלה"ש זכ שצוצר לפני כתיבכ אין אומרים לו צוא וכתפלל אלא צוא וקרב, ופ"י וקרב לשון מלחמה כס המקטרגים וזכו סגלת תפלה קצועה להלחם עס המקטרגים למעלה ואסר כך תהא מועילכ תפלת עלמו לצורך שעה, וכדא"י צסככרין דמ"ד צ' לעולם יצקש אדם רחמים שיכא ככל מאמלין כחו ואל יכא לו לריס מלמעלה, ופרש"י שלא יכא מסטינים, ולזה מועילכ תפלה קצועה שנמשלכ לתרצ כאשר יצואר צסמוך, וכיינו ויגש אצרכס, למלחמה כיינו תפלה קצועה שכיח מלחמה עס המקטרגים, ולפיוס צמכ שאמר ואנכי עפר ואפר אל נא יחר וגו' וכדומה, ולתפלה זכו גוף התפלה עצורס, וכן עשכ אליכו צכר ככרמל בקדים תפלת כמנחה לתפלתו כדא"י צרכות דיו צ' לעולם יכא אדם זכיר בהתפלת כמנחה שכרי אליכו לא נעככ אלא בהתפלת כמנחה משמע תפלה ממש ולא צעת תפלת כמנחה, וכיינו שאמר יעקב אציו אשר לקחצי מיד האמורי צחרצי וצקשהי, ומתרגמינן צללותי וצעהי, וצצ"צ דף קכ"ג א' ציאר חז"ל וכי צחרצו וצקשהו לקס וכלא צכר נאמר כי לא צקשהי אצטח וחרצי לא חושיעני אלא חרצי זו תפלה וצקשהי זו צקשה, ופ"י זו תפלה כיינו שצח, וצקשה כמצקש לצורך השעה, וככי לשון כגמי צרכות כנ"ל רכז זו תפלה תפלה זו צקשה, ג"כ כפ"י תפלה הוא שצח וצקשה כעשמעו, אלא דשס פ"י צקשה כיינו צקשת תפלה

תפלה כקבועה דלכ"ע תתלה שנה שלש ראשונות ואח"כ תפלה אמלעית, וכאן מיירי בנקשהו ללרת עלמנו, וכמשיל בשנה של שלש ראשונות למרצ שחורג ומצטל לממשינוים ומצטלים כח התפלה, וכמח מסבדים לאדם ובתפלה קבועה מפיל מלדו חלק ורצנה מימיו, ואח"כ בא כח (ו) וצריך לאגבוהי קליה כי היכי דשמעי כל כיום בשעה שאדם לריך התפלה על הלרה שיורה

מרחוק למקום המכוון לפי הענין הנדרש ומש"כ נמשל לקשת. נחזור לסוגי דע"ג כנ"ל, דכל זה שכלכנו להקדים תפלה קבועה לתפלה לפי שעה כדי להשגיח במקטרגים כאמור היינו לנו שיש הרבה מקטרגים אבל משה רבינו דרב גוברי ותפלתו כאשר היא כי עושה שלח בלי שום מלחמה מש"כ לא נלך להחפלה בחור שמ"ע הקבועה, ולהכי כי נלך להקדים שנה לתפלתו, ואנו למדים ממש רבינו כמו שהוא הקדים שנה ללרה, כך יש לנו לעשות כן להקדים שנה, אבל ודאי אין אנו שוים למשה רבינו דרב גוברי ולא נלך אלא לשנה כזו ג"כ לפי השעה ולא לשלש ראשונות הקבועות ואנו נלרכים להקדים שלש ראשונות וכו' השנה ואח"כ תפלה ש"ע הקבועה ואח"כ תפלה עלמנו. מעתה מחייב מה שנקשונו ממה שמשה רבינו בשעת העגל לא הקדים שנה ללרה, דאחר שירד מגדולתו אז צמח שאמר לו הקב"ה לך רד כמ"כ לפיל, נלך ג"כ להקדים תפלת ש"ע הקבועה ושוב לא היה נלך לשנה שכרי כבר אמר שלש ראשונות. ומכל האמור מובן ה' דת"א על ועתה הניסח לי אנו צעוהך, ועל ויתל משה מתרגמין וללי משה וכלל דבר הוא ששינה בלשון וללי ולא כחצו וצעי משה או תתלה אנו ללוחך, אבל הענין דכ"י קשה לכאורה אחר שאמר הקב"ה למשה שלא תחפלה, איך לא חש לדבר והחפלה, אלא ה"פ שלא תחפלה באותו אופן שתחפלה עד כה כאשר שירד מגדולתו, מעתה לר"א דרב גוברי דמשה כי להקדים שנה ללרה, ועתה כאשר אמר לו הקב"ה ועתה הניסח לי כזכירו שלא יאמר שנה, מש"כ התפלה מיד על הלרה, ולר"א פ"י בחרצי ובקשתי שאמר יעקב אבינו וכפ"י הוא בלוחי ובעותי, התפלה נמשלה למרצ וכיוצא ללוחי, וכשנה שח"כ נמשל לקשת וכו' צעוהך וכו', ומש"כ מתחלה ח"א אנו צעוהך היינו בשנה ואח"כ וללי משה הוא בנקשה, ולר"י יכושע ה"פ דמשה דרב גוברי לא כי מתפלל ש"ע הקבועה שהיה במרצ וכללוחי אלא כי מתפלל לרת עלמנו שהיה בצעוהך כמ"כ לפיל, וא"ל הקב"ה הניסח לי אנו צעוהך מן קדמי, היינו לרת בשעה לבד, ומכ עשה ויתל משה וללי משה, היינו תפלה ש"ע הקבועה, ובסוכה אמר מה שאמר ללוחך בשעה. נחזור

לענין שמשל לכלול לרת עלמנו בחור תפלה קבועה [ועי' מש"כ שאלתי ס' אות א' בכג"כ ויש להסביר כו'] וכינוי דרשינן ודברת צס ק"ש אחת יכול לומר בכל זמן שחלש אפילו שלא צמנו כאדם הקורא בחורב אבל לא תפלה, פ"י תפלה אין עת להחפלה

ענין תפלה

אודניה לדבר, אלא בזמן חיוה תפלה קבועה ולפני כ' יספוך שיחו וכינוי תפלה בלחש, ולזה כוון בכ"ג ג"כ, ור"ל לאפוקי תפלה כש"ץ שנקול שאין מוסיפים צב ללוחך בשעה ליחיד. וכה דלא אמר בגמרא דלמדים גם זה מקראי דמח ובמש"כ היינו משה דזה אנו למדים מהאי קרא ודברת צס ולא בתפלה וכפ"י רבינו ובכ"ג. וראוי לדעת דכ"ז הוא שלא בשעת הסכנה ובשעת הסכנה שרי בת"ק כפ"ע כדאי ברכות דכ"ט ז' ומש"כ לא תמח על סוכה לפי דעהו שלא תחפלה ש"ע שכי סבור אולי שעת סכנה ומתחפלה תפלה קל"י ולא תמח אלא על האריכו וכלחש. (ו) וצריך לאגבוהי קל"י כי היכא דשמעי אודני כו'. וכ"כ בכ"ג. מדקרי רבינו להשמעות אונים אגזוכי קל"י משמע לכאורה ובתפלה אסור להשמיע לאזניו, שכרי בתפלה אי' בל"א וקולו לא ישמע מכאן שאסור להגזיח קולו בתפלה, וכינוי השמעות אונים לפי לשון רבינו, אבל בסכמה הפוסקים שראוי להשמיע לאזניו בתפלה ע' צטור וש"ע ס' ק"א שוכיכו מוכירי, ובל"ז גם כן קשה כיאך אפשר לקרות להשמעות אונים אגזוכי. קלא כרי ד' כ"ד ז' אי' המשמיע קולו בתפלתו כ"ז מקטני אמנה במגזיח קולו בתפלתו כ"ז מנציאי השקר, כרי דתרי מילי נויכו ומגזיח הוא יותר ממשמיע ואי ניוח דמגזיח קולו היינו משמיע לאזניו מהו זה משמיע קולו, אלא ודאי מגזיח קולו אינו אלא צקול גדול כפרש"י על כ"ז מנציאי השקר דכתיב ויקראו צקול גדול, אלא כוונת רבינו ובכ"ג דבקורא ק"ש צריס ואושי קלא דרביס עד שאזניו אינן שומעות מה שמדבר לריך לאגזוכי קלא עד שישמעו אזניו משא"כ בתפלה וכינוי דקראי דמח שתחפלה במשכן וצרי"ה שכוו הקכל מרובים וכו' אושי קלא דלבורא ולא נשמע קולו אפילו לעלמח וכינוי דחיי בתוספתא שכינח כטור יכול יכא משמיע לאזניו כבר מפורש ע"י סוכה וקולו לא ישמע וכ"פ בזמן דאושי רביס אין להשמיע דיבורו אפי' לאזניו, אבל ודאי כשכוח בעלמנו או ככל מחפלים בלחש ודאי צעין חיתוך דברים כדי שיוכל להשמיע לאזניו כדאי צירושלמי, ומיושב צכ רומי דתוספתא כנ"ל על כירוש'. ומיושב ג"כ ה' דאי צטוכ דל"צ מפ"מ תקנו תפלה בלחש [ופרש"י כדלשכחן

○ כ"ז טעות, ולכ"ע בעותה משמעה בקשת עלמנו, ומקרא מלא הוא, בדיאל כי כל יצבו בעי מן כל אלה ואנו, אלא ר"א ס"ל דיש בתי"ק לתרגם להיפך בבעותי ובלוחי ובחרצי זו בקשה, ובקשתי זו תפלה, וסתמא דגמרא כ"י יהושע, וכן יש לתרגם גבי משה, על ועתה הניחה לי, אנו ללוחך מן קדמי היינו השבת, ועל ויתל משה וצעי משה כמו כל אדם, ותי"א ס"ל כ"י יהושע. ואגב יש לזכר ה' דדיאל, שהרבה נתקפו הראשונים על שסכן עלמנו בשביל מלות תפלה דרבנן, ועי' מש"כ בפי' וארא, אמנם יש עוד להבין מה שאמר דיאל לדריש ואף קדמך מלכת הכולל לא עבדת, וזה פלא, והלא עבר על גזירת המלך ומה יעשה יותר, ומה חטאו המלשינים הלא פשו גזרת המלך, אלא כך הוא הענין, שהגזירה לא היתה אלא כל די יצבו בעי, היינו בקשת לרבי שעה. אבל תפלה קבועה שאינה אלא עבודת חלקים לכל איש בשם חלקיו ולישראל בשם ה' חלקיו אינה שייכת לגזירה זו, שהרי אין זו בקשה, אלא עבודה, ודיאל עשה כן שלא תחפלה אלא תפלה קבועה, די הוה עבר מן קדמת דגא, משריה דייק המקרא הכי, היינו שלא עשה מאומה נגד גזירת המלך, אולם האנשים הרגישו עליו, שהוא כשי ומתחנן קדם אלהי, היינו שלא עשה תפלתו קבע אלא רהמים ותחנונים לפני הקביה, ומהו שפטו האנשים שבדאי היה איזה דבר בקשה, דתפלה קבועה אין דרך האדם לבקש בתחנונים, ודיאל אמר האמת, שלא הוסיף מאומה ודריש, האמין לו, והאנשים לא הניחו לו להאמין, וזהו שאמר דריש, אלהי די את פלח ליה בתדירא הו' יצוביק, היינו שאתה מתפלל לפניו, וכן אמר דיאל לדריש שלא עבר מאומה נגד

רצונו.

כדאשכחן צמח כו' כדי שלא לבייש, וכמו צמחא צמח ע"ש, וק' טובא בא אפי' צפי' אסור משום שכור מקטני אמנה. ותו בא אפי' יוחא לי' לבייש דשרי בקרבן לכניא חטאת שפירא ולהגזיח קול צמחא אסור כדי שלא יטעם הלכור וכדאי בצרכות שם. ולמש"כ י"ל כשכור משמיע לאזניו אסור לשמיע יותר שכור מקטני אמנה, אבל כשאזניו משמיע לאזניו מפני הלכור מותר עפ"י דין לשמיע לאזניו בדבור ציוני צאופן שלא יטעם לצור ולמדנו מקראי דמח כחשקנו חפלה בלחש

כדי שלא יתביישו כו' שמה ישמע הסומד אללו, ובחמה אי יוחא לי' צכ"ג שרי אס כוא מכין רק כדי לשמיע לאזניו כדון. (ז) מ"ט שמע כתיב כו' ואפי' דמסיק רבינו צסמוך דצדיענד אס לא כשמיע לאזניו ילא מכל מקום בא דנטיין לכתחילה לשמיע לאזניו ג"כ מדרש מקרא כדאי שם ר"י משום ראצ"ע א' כקורא את שמע לריך שישמיע לאזניו שנאמר שמע ישראל וגו'. מיכו בא גופא קשכ בא צטיין שמע צכל לשון שאתה שומע כמו שכתב רבינו צסמוך, ואי יוחא

אודניה (ז) מ"ט שמע כתיב * השמע לאזניך מה שאתה מוצא מפיד ואי קרא בכל לישנא נפיק ידי חובתיה דכתיב * שמע בכל לשון שאתה שומע (ח) ולא מיבעי ליה למיגז במילתיה * דתני רב עובדיה קמיה דרב ולמדתם שיהא למודך תם כדי ליתן ריוח בין הדברים עני רבא בתריה כגון קסג ט) בכל לבבך על לבבך בכל לבבכם עשב בשדך ואבדתם מהרה על לבבכם הכנה פתיל אתכם מארץ * א"ר חמא ברי' חגינא כל הקורא את שמע * באותותיה אפילו נתחייב גזר דינה של גיהנם מצננין לו גיהנם דכתיב בפרש שדי מלכים בה תשלג בצלמון אל תיקרי בפרש אלא בפרש אל תיקרי בצלמון אלא בצלמות :

ברם צריך למימר אילו היבא דקרא ולא השמיע לאזניו מי נפיק ידי חובתיה אי לא או דילמא צריך למהדר מיקרא מרישא (א) אי נמי קרא ולא דקדק באותותיה נפק אי לא נפק מיפלג פליגו בה ר' יהודה ור'

דס"ל תרתי ש"מ כר"י א"כ אפי' צדיענד נמי וכתב"א כ' דפליגי ראצ"ע ור' יוסי צכאי, דראצ"ע ס"ל דאפי' דתרחי ש"מ מכ"מ לא שמענו אלא לכתחילה ע"ש צד"כ א' ר"י, וק' דמכ"מ ניומא כבי. ותו ק' בא דדו"ג גבי מסלוקת רבי ורבין דרבין סברי צכל לשון שאתה שומע ורבי סבר שמע כשמע לאזניך מה שאתה מוצא מפיד ורבין ס"ל כמאן דאפי' כקורא את שמע ולא כשמיע לאזניו ילא, וכו' מכ"מ לכתחילה צטיין כראצ"ע ודרשי משמע, ומי"ל דצכל לשון שאתה שומע, וכבר נשאר כרעצ"א שם בקושי ע"ש. אלא נראה דלראצ"ע ודאי מכ"מ לא צטיין לשמיע לאזניו אפי' לכתחילה ומדרבין כוא דלריך ואסמכא אקרא דשמע וגם רבינו לא כביא דרשכ זו אלא צתורת אסמכתא. (ח) ולא מיבעיא ליה צמוגו במילתיה כו'. צכתי' א' למיגס צמיליכ, ופי' לחטוף צדיצורו, אבל יותר נראה דל"ל למיגס צמיליכ וכו' לשון צכ"ג וז"ל האני רב עובדיה קמיה דרבא ולמדתם שיהא לימודך תם ולא ליגמס מיליכ וכד מטי היום לשחוק ולימא על לבבך כדי ליתן רווח בין הדברים עני רבא צתריכ כגון כו'. וכי"פ דרב עובדיה מפרש שיהא לימודך תם, שיהא משמעות הנלמד צקריאת בפרש תם ולא יכא משמע חלימוד צטעות, ומפרש כמו בא דאי' צפסחי' פ' מקום שנהגו דאנשי יריחו כיו כורכין את שמע ולא מיחו צידם חכמים, ומפרש רבא שם שכיו אומרים היום על לבבך ומשמע ולא למחר על לבבך, וצוה קאמי' רב עובדי' דלריך להפסיק ולומר אשר אנכי מלך היום וכד' על לבבך וכיינו למודך תם צלא גמגום וספק צפי' דצריין, ועני רבא צתרי' כגון כו' כוא פי' אסר, ולטעמיה דמפרש בא דאנשי יריחו כמש"כ, ואי משמעות כדרש ולמדתם כבי מ"ט דאנשי יריחו אלא כי"פ כגון צכל לבבך כו', אבל היום על לבבך אי לריך לדקדק דלא לישמע פי' מוטעה אי לא, כוא פלוגהא דחכמים ואנשי יריחו וחלי' צצנרא. וכו' פי' של צכ"ג. וכשתא נראה דלזכ כוון גם רבינו ולא מיבעי ליה למיגס צמיליכ וככי כעתיק צפי' כתי' ולא מיבעי ליה לגמס צק"ש, וכי"פ שיהא משמעות כיולא מקריאהו צרור ומוכח ככוונה צלא גמגום וכגון היום על לבבך, ואפי' דרבא מפרש צא"א מכ"מ לדינא מודכ דכלכ כחכמים ולא כאנשי יריחו. דתני ר"ע קמי' דרבא. כל"ל וכי"כ צגמי' וצכתי', וככי א' צסמוך עני רבא צתריכ. ט) בכל לבבך ע"ב לבבכם עשב כו'. וכו' כסדר מכין וכו' צכתי' ג"כ, וצכ"ג איתא צכל לבבך על לבבך, צכל לבבכם על לבבכם ע"ב לבבכם, צכל לבבך על לבבכם, וצכ"ד כוא, וז"ל צכל לבבך על לבבכם על לבבכם, וכיא ג"כ סמיכות מלות כדומות, ואין צוה נפקותא, וצכתי' מוסיף כאן וראיתם אותו וזכרתם את תזכרו ועשיתם אותם אתכם מארץ, וע' צאות י"א. (י) אפי' נתחייב גזר דין ש"י גיהנם. כוספת דברי רבינו כס להצדיר כדרשא וכוא מוכרת. א"ת בפרש כו'. פי' צטיין שאל"י שכור כסמך אלא צטיין ימנית. וצכתי' א' צפי' כבי. מי נפיק ידי חובתיה או דילמא כו'. כל"ל וכי"כ צכתי' (יא) אינ קרא ודא דקדק באות' כו'. משמע דמפרש בא דהנן קרא ולא דקדק כו' צסד מילתא דרבא דמייירי ציכ ולא כתרי' צמשנה צכתי' דמתני' כי"פ שלא ירפכ החזק כו' ולא יצליע אותיות כמו ותרס אף כו', ולדעת רבינו כיינו כך דתני רב עובדיה וכדמפרש רבא וכי"כ צפי' צרנכ פי' ואחשון וכו' דלא נקיש רבא אלא דומות רבותא קמ"ל דאפי' דומות וי"ל דכלמד מצכל לבבך עולכ לכאן ולכאן וא"כ אינו מצליע, מ"מ אסור וכי"כ אות א' כסמוך למ"ס וכדומכ דודאי כשמצליע אין כאן אל"ף כלל, ומכש"כ לככתי' דצמח כיויל דצרבא כצלעת אלפין, וגם כזיין של תזכרו שכתבו צשם הירי' דלריך להחזיק, וכן כרייף כיויל דצברי רבא גם כצלעת כאלפין ע"ש צתרי', אבל כיו כצלעת אותיות

שאילת שלום

קסג עני רבא צתרי' כגון צכל לבבך על לבבך צכל לבבכם וכו'. לפנינו בצרכות ע"י : איתא עני רבא צתרי' כגון על לבבך על לבבכם צכל לבבך וכו' וכתנתי בקוטרס שהי' ד"ש להפליא דקט רבא שלא על הסדר הכתובין בתורה. כעת אחתני מה נעיס גורלינו שזכינו לאורו של גאון צימתי צנוסח ישר על אופן המוכשר.

צרכות ינ. טו.
[מניל יו :
סיוס לנ :]
שם ושם :
שם טו :
שם
[כ"ס ככ"י ונני'
איתא
באותיותיה]

אותיות אכל שלא ירפס כחוק חינו ככלל ולא דקדק באותיות דתנן. יב ר' יהודה אומר יצא. לפנינו חי סתם ולא, וכתיב מצולר צירושני דמקשו על כל דפסק רב כלכס כדברי שניכס לכול, פשיטא סתמא ור' יוסי כלכס כסתמא כו' ומשני דר"מ תני לה בשם ר"מ ר' מאיר חי ילא מוכו רבינו וכן צריף חתי ר"מ ילא, משום דקשי לכו קושיה כחוס' ד"כ דילמא ר"י הוא ע"ש, ונ"ל דמחלוקת סתמא דרבינו כמשיכ' חוס' ככורות ד' כ"ג ב' דמלנו כיצ"ז מש"כ ניסא דפסק בשניכס, ולא קשקש לן קושיה כירושלמי.

דמחייבין כו' כדאי צ"פ
קדושים תכיו.

בכתיי ליתא כל זכ, ונגד זכ מסודר כאן שתי שאלות דדון כנסת תפלין ותפלין צבכ"כ, אשר לפנינו כנס כנס צ"כ נא, ויש חיוז שניס, ע"ש.

דמחייבין דבית ישראל

דמקבע כו' שאלתא זו ליתא ככ"י

וצפ"י כתיי ומכ"מ כלכתא גברותא איכא למשמע מינה. א) במגילתא דעפיצא. לא כדעת רש"י שנת ד' ע"ט ב' ד"כ גויל מעובד בעפלים כמובן דקלף ודוכסוסטוס חינו מעופלים, וכדעת ח"מ שכתבו כחוס' שם, וקשו ע"ז אי"כ פסול לכתוב עליהם סת"מ דבעינן ספר, ולכתי פסיל ב' מגילתא לכתוב מגילת על כדיתפחא משום דנקראת ספר, אכל רש"י לטעמי' חזיל שפי' במס' עירובין ד' ט"ו ב' צב"ל ספר משמע קלף כדכתיב ואני כותב על הספר בדיו וכדר קרי לכ מגילת כדכתיב אחרי שרף את המגילת עכ"ל. ר"ל דמזקרא לספר מגילת משמע דספר הוא דבר כנגלל, וכיינו עור מעובד ולא דיתפחא וא"כ קלף ודוכסוסטוס שאינם עבים כמו גויל נגלל שפיר בלא עפון משא"כ גויל שהוא עור שלם וא"ל לרככו שיכא נגלל יפסא ללא בעפון. כ"ז שיטת רש"י, אכל כחוס' ס"ל דכא דספר משמ' קלף הוא משו' דמוכשר לכתוב, שאינו מזדייק משא"כ בדלא עפילין מזדייק ומש"כ כתבו בשבת שם ד"כ תפילין דנייר של עשבים כשר לס"ה, וזכ אי"א אלא לשיטתיכו דגם זה אינו מזדייק משא"כ לשיטת רש"י אלא"כ שברי אינו נגלל, אכל דעת רבינו כשיטת כחוס' צפ"י ספר, ומש"כ פירש דרש"י דפורים כא דאי' במ"ס פרק ב' מאי נייר מחקא, פי' קלף שמסוק כולו דפסול לסת"מ, משום דאין דרך לכתוב עליו, ומכ"מ לא ס"ל לרבינו כח' להכשיר צס"ת נייר מעשבים, שם ז"ל לא כתבו אלא משום דכתיבתא במס' סופרים דוחקתן מדתני' שאם נכתב על נייר מחוק פסול מוכס דעל אינו מחוק כשר, אכל לפי רבינו במגילת כפי' במ"ס ג"כ קלף מחוק, אכל עשבים פשיטא דפסול מטעם אחר

ור' יוסי דתנן * הקורא את שמע ולא השמיע לאזנו יב ר' יהודה אומר יצא ור' יוסי אומר לא יצא קרא ולא דקדק באותותיה ר' יוסי אומר יצא ר' יהודה אומר לא יצא הילכתא מאי ת"ש * דאמר רב טובי אמר ר' יאשיה הלכתא כדברי שניהם להקל וכן הלכתא: **קמד שאילתא** דמחייבין דבית ישראל למירחמיה לקוב"ה בכל לבהון דכתיב ואהבת את ה' אלהיך ותניא ר' אליעזר אומר אם נאמר בכל נפשך למה נאמר ובכל מאדך וכו' כדאיתא בפרשת קדושים תהיו *:

פרשת עקב

קמה שאילתא דמחייבין דבית ישראל למקבע מזוזה בפתחיהון שנא' וכתבת' על מזוזת' ביתך ובשעריך ולא נפיק ידי חובתיה עד דכתיב לה א) במגילתא דעפיצא ב) ובדיותא מעליא כספר תורה ומצוה

מדאי' שם ונא עתיקתא עתיקתא ממס ולא חדתא חדתא ממסאלא כא דעפילין כא דלא עפילין, ופי' כא קמא על עתיקתא וכו' צתרא על חדתא כפי ככלל שכי בקידושין דמ"ט ב' ד"כ כא ע"ש וע"ש מש"כ סי' פ"ט אות ג', כרי משמע דכשר בלא עפילין, אכל גירסת כרמז"ס וש"פ כמו לפנינו כא דלא עפילין כא דעפילין, וא"כ פי' לא עפילין שכל עפילין שלו מפני יושנו וכיינו עתיקתא כמשמעו, וכא דעפילין צדחתא וזוכי דעת רבינו, וע"ש בכל זכ מש"כ דרש"י דפורים אות כ"ו וכ"ט ו"ל צס"ד. ב) ובדיותא כו'. ולא סיים כמ"כ לשם מזוזת כמו שכי שלכי כי פורים צעורות מעובדים שצודין בעפין לשם תורה, מוכס דעת רבינו כמש"כ כרמז"ס פ"א מ"כ תפילין דמזוזת לא צעי עיבוד לשמך, וכוא ירושלמי יומא פי"א עור שצדו לשם קמיע מותר לכתוב עליו מזוזת רש"י ג' אומר, וכיינו מסלוקתם בצבלי צתים של תפילין ופסקו בגאונים ורמז"ס ז"ל כחכמים, וכא דבעינן צס"ת ותפילין עיבוד לשמך כי רבינו שם משום דכתיב ספר כחורכ שיכא מעובד ונעשכ ספר לשם תורה, ותפילין חייתקיש לס"ת כדכתיב למען תכ"י תורת ה' צפון, משא"כ צתים של תפילין ומזוזת תלי' כצמנכ מילתא. זכו תורף דעת רבינו וכריף וכרמז"ס ז"ל צס"ג צמומכ זו שלא ירדו רבותינו צפלי כחוס' ז"ל וגם רמז"ן צמלמח כ' סוכס פי"א ליישב רומיא דשמעתא כמש"כ צס"ד שם אות כ"ט, וצאורו של רבינו ראינו אור נוגד צכל זכ, ומכ"מ דיו צעינן צמזוזת משום דלפילין כתיב מוסר דכתיב ואני כותב על הספר בדיו כדאי' מנחות ד' ל"ד א' ע"ש צפרש"י ד"כ שנאמר להלן כו' כלוי ולר"ך לכתוב

מחוס דכ"ל מחפלין דבעינן עור דוקא, ואפי"ג דלא לפילין ראשון לציון מחפלין שיכא דוקא קלף כיינו משום דכתיב צס"ת ובנציאים על כספר ופי' כיר' צמגילת צמקוס שער וכ"כ רבינו שם וקלף כלי"מ שיכא צמקוס צשר וע"כ ס"ת לא צעי דוקא קלף וע"י מש"כ

שם אות ל"א, אכל מכ"מ עור מיכא צעינן. ויורה נראה

כתי"ק

דרבינו ס"ל צזכ כרש"י, דמגילת משמע דבר כניגלל דוקא, וכיינו שכתב צמגילתא דעפילין, פי' דוקא מנילחא שניגלל, לאפקוי נייר של עשבים, ודוקא דעפילין דלא מזדייק ומש"כ נקרא ספר.

וכנס צמשנכ סוכס פרק ב' הן דפרשת סוכס חינו נכתב אלא על כמגילת דכתיב

סימן קא

צספר. כרי דספר משמע מגילת שניגלל כרש"י, אלא דשם לא צעינן שיכא עפילין כתי' משום דלא נעשכ לכתיקיס. נחזור לענין דלדעת רבינו צפי' ספר צעינן עפילין גס צתפלין ומנחות, ועיקר כקושי' שכתבו כחוס' מנחות ד"א ב' ע"ז כשיטת

מדאי' שם ונא עתיקתא עתיקתא ממס ולא חדתא חדתא ממסאלא כא דעפילין כא דלא עפילין, ופי' כא קמא על עתיקתא וכו' צתרא על חדתא כפי ככלל שכי בקידושין דמ"ט ב' ד"כ כא ע"ש וע"ש מש"כ סי' פ"ט אות ג', כרי משמע דכשר בלא עפילין, אכל גירסת כרמז"ס וש"פ כמו לפנינו כא דלא עפילין כא דעפילין, וא"כ פי' לא עפילין שכל עפילין שלו מפני יושנו וכיינו עתיקתא כמשמעו, וכא דעפילין צדחתא וזוכי דעת רבינו, וע"ש בכל זכ מש"כ דרש"י דפורים אות כ"ו וכ"ט ו"ל צס"ד. ב) ובדיותא כו'. ולא סיים כמ"כ לשם מזוזת כמו שכי שלכי כי פורים צעורות מעובדים שצודין בעפין לשם תורה, מוכס דעת רבינו כמש"כ כרמז"ס פ"א מ"כ תפילין דמזוזת לא צעי עיבוד לשמך, וכוא ירושלמי יומא פי"א עור שצדו לשם קמיע מותר לכתוב עליו מזוזת רש"י ג' אומר, וכיינו מסלוקתם בצבלי צתים של תפילין ופסקו בגאונים ורמז"ס ז"ל כחכמים, וכא דבעינן צס"ת ותפילין עיבוד לשמך כי רבינו שם משום דכתיב ספר כחורכ שיכא מעובד ונעשכ ספר לשם תורה, ותפילין חייתקיש לס"ת כדכתיב למען תכ"י תורת ה' צפון, משא"כ צתים של תפילין ומזוזת תלי' כצמנכ מילתא. זכו תורף דעת רבינו וכריף וכרמז"ס ז"ל צס"ג צמומכ זו שלא ירדו רבותינו צפלי כחוס' ז"ל וגם רמז"ן צמלמח כ' סוכס פי"א ליישב רומיא דשמעתא כמש"כ צס"ד שם אות כ"ט, וצאורו של רבינו ראינו אור נוגד צכל זכ, ומכ"מ דיו צעינן צמזוזת משום דלפילין כתיב מוסר דכתיב ואני כותב על הספר בדיו כדאי' מנחות ד' ל"ד א' ע"ש צפרש"י ד"כ שנאמר להלן כו' כלוי ולר"ך לכתוב